

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 4. LETO V.

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. APRILA 1892.

TISEK
,KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

S.M.

Eni.

Vsebina IV. zvezka.

	Stran
1. Janez Šubic. <i>Spisal I.</i>	145
2. Na tuji zemlji. VII., VIII. <i>Zložil M. O.</i>	149
3. Ljudska osveta. Povest. <i>Spisal Podgoričan</i>	150
4. Diabolus vagabundus. (Peklenšček Potepenšček.) <i>Kratkočasnica.</i> — Po narodnih pripovedkah <i>spisal Anton Hribar</i>	157
5. Pokreljeva ura. Slika. <i>Spisal Slavoljub Dobrávec</i>	159
6. Zimski spomini. II. <i>Zložila Gorislava</i>	163
7. Vaška pravda. Resnična povest. <i>Spisal Podgoričan</i>	164
8. Tigrán in Tala. Romanca. <i>Zložil A. M.</i>	171
9. Časov tek. <i>Zložil A. M.</i>	171
10. Pomladna. <i>Zložil Ant. Hribar</i>	171
11. Književnost ogrskih Slovencev. <i>Spisal Andrej Fékonja</i>	172
12. Le mladost se več ne glási. <i>Zložil A. Hribar</i>	176
13. Fran Cegnar. <i>Spisal dr. K. Glaser</i>	177
14. Iz Jenkove ostaline. <i>Predpustnica. Obupanec</i>	181
15. Slovstvo	183
A. Slovensko. Knjige »družbe sv. Mohora« za leto 1891. 6. Fizika ali nauk o prirodi. <i>Spisal Henrik Schreiner.</i> II. knjiga. — Luči. <i>Spisal A. Funtek.</i> — Levstikovi zbrani spisi, <i>uredil Franč. Levec.</i> — Vesna. Mesečnik slovenskega dijaštva. — Pavliha. — Letno poročilo narodnih šol v ljutomerskem glavarstvu o šolskem l. 1890/1. — B. Češko. Kalendár paní a dívek českých. — Vzdělávací biblioteka. — Povodeň. Žaloigra v petih oddelkih, <i>spisal Václav Vlček.</i> — Sborník Poesie světové. — C. Rusko. Rusko slovstvo.	
16. Narodne stvari	189
Učimo se jezika od naroda! <i>Priobčuje Jos. K.</i> Nekaj narodnih rekov in pregovorov. <i>Priobčil J.</i>	
17. Razne stvari	191
Naše slike. — Josip Josipovič Pervolf. — Znameniti grobovi 1891.	

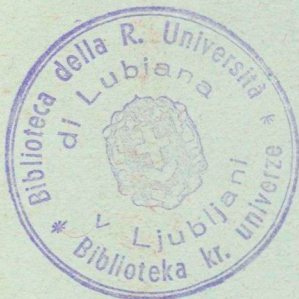
Slike.

1. Jurij Šubic, slikar, u. l. 1890. (Po fotografiji.)	145
2. Jan. Šubic: „Mati Božja“ pri sv. Volbenku. (Po fotograf. ured.)	147
3. Jan. Šubic: „Sv. Peter“ pri sv. Volbenku. (Po fotografiji ured.)	148
4. Gucul na Čeremošu	160
5. Gornjeluzičanka pristopa k sv. obhajilu. (Nar. G. Dylczynski.)	161
6. Kristus, k steburu privezan. (Naslikal Le Sueur.)	169
7. Jan Amos Komenský. (Po fotografiji.)	184
8. Zamorska naselbina z redovnicami škofa Sogara v Geziri pri Kajiri. (Po fotografiji.)	185

~~~~~

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna.“

~~~~~

strokah. Ornamentiko in zloge, perspektivo in nauk o barvah, zgodovino umetnosti in lepe literature — vse je prišlo pri Wolfu na vrsto, in dostikrat sta sedela pozno v noč skupaj mojster in učenec ter se menila o umetnosti. Oni čas, ko je bival pri Wolfu,¹⁾ slikal je za domačo farno cerkev dve podobi po znanih lesorezih biblije Julija Schnorra; jedna slika ima za predmet štiri apokaliptične jezdece (t. j. iz skrivnega razodenja sv. Janeza), druga pa kamenjanje sv. Štefana. Prva je v barvah dokaj dobro pogojena in kaže pravi čut za harmonijo barv; obe podobi sta deli začetnika, a že pričata, da je bil mladi umetnik vrlo nadarjen.

L. 1870. je naslikal po naročilu škofa Janeza Mraka dve veliki altarni sliki, sv. Jožefa in Mater Božjo, za neko cerkev v Minnesoti v Severni Ameriki. Škof se je po dovršenem Vatikanskem zboru mudil nekaj časa na svojem domu v Hotovljah pri Poljanah ter vzel sliki seboj. Visoki sta bili skoro po dva metra, široki pa $1\frac{1}{3}$ metra. Kolorit jima je bil srečno pogojen in risarija precej pravilna.

L. 1871. je šel Janez v Benetke, kjer je vstopil kot učenec v zavod »Accademia delle belle arti« k profesorju Molmenti-u. Tu je kmalu izdeloval tudi po svojih načrtih — svoje kompozicije. Prvo večje delo je bil karton: »Betlehanski detomor«; na tem delu opazujemo še nekatere preveč trezne prizore, a v podrobnostih ima dokaj lepote. Jedno leto pozneje je tekmoval za darilo imenovane akademije. Narisal

¹⁾ Nadaljnje črtice so skoraj po besedah — posebno kar se tiče umetniške sodbe — vzete iz rokopisa, v katerem je ocenil brat Janezov, Jurij Šubic, takoj po smrti bratovi njegovo delovanje. V tem spisu, katerega morebiti o priliki priobčimo, označuje prezanimivo brat brata, umetnik umetnika.

je karton: »Smrt Rafaelova« ter jednoglasno dobil prvo darilo. Ž njim je pokazal, kaj more človek doseči s pridnostjo in vstrajnostjo. Ta karton je brezdvombeno v resnici umotvor, imenitno delo. Risarija je izdelana s toliko ljubeznijo in tolikim čutom, kakoršne opazujemo samo pri pravih umetnikih in v mladostnem navdušenju. »Smrt Rafaelova« se nahaja pri bratu Janezovem, podobarju Valentinu v Poljanah, ki je po smrti očeta Štefana prevzel domačijo v Poljanah. V Benetkah je slikal l. 1874. Janez tudi veliko podobo: »Sv. Trije Kralji« za neko samostansko cerkev v Bosni. Po sliki je razlita — rekel bi — blagodejna miloba; okrasba je preprosta, pa primerna. Neizrekljiv je izraz v obrazu Matere Božje, tudi Trije Kralji so jako spretno razpostavljeni. Za Poljansko cerkev je napravil podobo na križu trpečega Kristusa, namenjeno za postni čas; slika kaže Zveličarja v trenutku, ko je zaklical: »Eli, Eli! lamá sabahtáni?« V Benetkah je nadalje slikal več kopij (posnetkov) za-se, da bi se temeljito učil od starih benečanskih mojstrov, ki so mu bili najljubši vzori. Nekatere je prodal, a jedna — zgornji del »Assunte« — se nahaja še danes na domu v Poljanah. S temi kopijami je veliko pridobil, izpopolnil svojo tehniko in se vedno globlje seznanil s skrivnostnim koloritom velikih benečanskih mojstrov.

L. 1875. je odrinil proti Rimu, da si v večnem mestu ogleda dela največjih umetnikov, kar jih je rodila naša zemlja. V Rimu je delal dve leti jako pridno ter ustvaril najlepše svoje slike. Tu omenjamo v prvi vrsti veliko altarno podobo Sv. Martina za cerkev v Šmartnem pod Šmarno Goro. Sliko je razstavil leta 1876. meseca avgusta v redutni dvorani v Ljubljani, kjer jo je

občinstvo po vsej pravici občudovalo kot umotvor, kakoršnega do tedaj še ni napravil noben domačin. Vsi domači časniki (»Slov. Narod« dné 22. avg. 1876, »Laib. Zeitung« 23. avgusta 1876, »Slovenec« 26. avgusta 1876, dunajski »Patriot« in dr.) so z jako laskavimi ocenami slavili umetnika. Nadalje je slikal podobo Sv. Marjete za veliki oltar v

Horjulu in krasno podobo žalostne Matere Božje za novi oltar na Breznici.

Rajni knezoškof J. Zlatoust Pogačar, mož, ki je bil znan po svojem finem umetniškem okusu, častital je pri blagoslovljenju oltarja v Horjulu l. 1876. s prižnice z jako priznalnimi besedami slikarju zaradi podobe sv. Marjete. Prisedši iz Rima je v Horjulu olepšal tudi ves prezbiterij s slikami na presno. Delo se je odlikovalo s kras-

nim koloritom in duhovito kompozicijo; hvalila sta je slikarja Wolf in Franke. Kritika v nekem slovenskem listu pa ni bila toliko ugodna; videlo se ji je, da niso bili le stvarni vzroki — natanko jih nečemo razkladati — glavni povod za mrzko pisavo. Slikar je bil tedaj zastavil vse svoje moči in vse znanje, da napravi monumentalno delo, sebi in

domovini v čast. A zaradi omenjene ocene je šel meseca marca l. 1878. ves užaljen na Dunaj z namenom, da si poišče drugodi priznanja in zaslužka. Ne moremo mu zameriti. Umetnik ljubi — seveda — svoje delo, pa je tudi pozna. Lahko umevamo, da ga nemila ocena žali, ker ga potlači duševno in mu škodi gmotno. S Horjulskim delom

Janez sploh ni imel sreče. Danes je skoraj popolnoma končano zaradi vlažnosti te cerkve.

Od nekdanjih bujnih in krasnih barv je sedaj komaj sled! — Pozneje je slikal tudi cerkev v Bakru (Buccari) pri Reki. S tem delom se je bavil precēj dolgo, a do sedaj še nismo imeli prilike videti dotične cerkve.

Na Dunaju je vstopil v delalnico slovečega H. Makarta. Tu je delal izprva študije in manjše kompo-

zicije, katere je prodajal trgovcem z umetniškimi tvarinami na Dunaju in drugodi. Tudi je v tem času nastala salonska slika Svete Magdalene za župnika Tavčarja na Dolenjskem. Globoko čustvo in mirna vzvišenost, pravilno risanje in krasen kolorit dičita to sliko, ki je sedaj v lasti ljubljanskega odvetnika dr. T. — Naslikal je tudi

Jan. Šubica „Mati Božja“ pri sv. Volbenku.

(Po fotografiji urednikov.)

portret svojega bratranca, sedanjega ravnatelja Ivana Šubica, ki je tedaj ž njim skupaj stanoval na Dunaju. — Za Stritarjev »Zvon« je narisal po Levstikovi znani pesmi sliko »Ubežni kralj« in po S. Jenkovi pesmi »Studentca« sliko, predstavljajočo »Ločitev«.

Ko so se Dunajčanje pripravljali, da priredé cesarski dvojici ob njeni srebrni poroki velikanski slavnostni spreved, naprosil je Makart Janeza Šubica, da mu pomaga risati kostume za spreved. Oba sta več tednov marljivo risala historične obleke in delala priprave za zanimivo slovesnost. Za album, katerega je izdalo dunajsko mesto v spomin tistih lepih dnij, risal je Šubic karton »Trgovstvo«. Vsa zbirka je bila razstavljena v Avstrijskem muzeju, in tedaj je kritika med prvimi pohvalno imenovala risarije našega umetnika. Slavnostni spreved mu je dal tudi obilo gmotne koristi, zakaj mesto tedaj ni bilo preveč varčno z novci in plačalo je umetnikom velike svote za njih trud.

Pozneje je dovršil tudi več slik po naročilu poljanskega župnika Jan. Ramoveša, ki je sploh njega, kakor pozneje brata Jurija, čislal kot pravega umetnika in jima dajal za cerkve svoje župnije različna naročila. Janez Šubic je napravil tedaj tri velike altarne slike za romarsko cerkev sv. Volbenka pri Poljanah, apostola sv. Petra in sv. Matijo in Mater Božjo, brez madeža spočeto, sredi dveh angeljev. Posebno prvi dve sliki, dasi sta preprosti, kažeta najdovršenejšo tehniko in posebno spretnost; slika Matere Božje pa je znamenita zaradi nenavadno ljubeznivega izraza na obličju svete Device. Vse tri slike pričajo, kako pošteno je Šubic žrtvoval vse svoje moči in porabil vse znanje tudi pri naročilih, ki so šla v kraje,

velikemu svetu nepoznane, v samotno kmečko podružnico.

Ko so Čehi zgradili v Pragi novo narodno gledališče, poklicali so našega umetnika, da sodeluje pri okrašenju te krasne zgradbe. Rad je sprejel častni poziv ter šel l. 1881. v Prago, kjer je bil takoj priljubljen v družbi čeških umetnikov. Po kartonu Ženiškovem je slikal stropno podobo Propad v fojerju (t. j. foyer-u — zbirališču ali hodišču) gledališča, nadalje dve luneti Otava in Žalov in pozneje na stenah fojerja dve veliki sliki alla tempera, Život in Zgodovina. Češki listi so jako pohvalno omenjali in opisovali Janezova dela; posebno so bili polni priznanja za njegov mojsterski kolorit in dovršeno tehniko.

(Dalje.)

Jan. Šubica „Sv. Peter“ pri sv. Volbenku.
(Po fotografiji urednikovi.)

Na tuji zemlji.

VII.

épo življenje živiš, talijanski poulični pevec,
 Góslí priljubljena skrb, petje ti pôsel jedin.
 Vêdro nad tábo nebó, in zemlja krog tebe cvetoča —
 Láhko iz polnih ti prs pesem ognjena kipí.
 Tukaj poznanec in tam od mesta pohajaš do mesta,
 Z ôken nauličnih mnog ná-te oزرè se obraz.
 Rôjen za góslí — iz strun najlepše izvabljaš glasove,
 Rôjen za petje — do src čárobna tebi je moč.
 Lica neznancem vedrêč veselje izvabljaš na svoje —
 Lépo življenje živiš, pevec poulični moj! —
 Vêndar pogosto zmračí ob strunah se jasno ti čelo,
 Pesmi krilate radóst v prsih tedáj ti zamrè.
 Tâkrat le gibični lok silovito pritiskaš ob strune,
 Plašna obkróža celó glásna te mestna dečád.
 Tožni glasovi tedáj lijó se po úlici hrupni —
 Pevec, kateri spomin táko provzroča holest? . . .
 Môrda te žali, da sam brez svojcev ostal si na svetu,
 Da za počítek nikjer stalnega nimaš domú?
 Ali ti v dúši je hip preteklosti čase obnovil,
 Čase, ki s sladkim grenak često je nanje spomin?
 Préveč si upal — zaman? . . . Umejem te, pevec sirotni,
 Kaj da nobena besed noče iz nemih ti ust.
 Pevčja takôva je nprav: Nikomur srcá ne razkriva,
 Strune dovolj govoré, vanje izliva — srcé . . .

VIII.

»Mesta bogata boš zrl v tujini in rajsko deželo,
 Svojce pozabiš in kraj, ki si ga ljubí dosléj.
 Tujih nazorov pijoč prestvariš si dušo do cela,
 Vzorum, ki zdaj jih gojiš, v srcu ne bode sledú.« —
 Mnogi si takih besed poslôvil se z máno, prijatelj,
 Láhek na ustih posmeh, ki sem razúmel ga jaz.
 Ali sodíli ste prav? Kakó mi zvené po ušesih,
 V južno pomladno si noč slóva šepečem le-tá.
 Ali sodíli ste prav? . . . Ve, zvezde, odkrijte prihodnost,
 Gledate z nebnihi višav, mnoga vam znana skrivnost.
 Kakšen li drug je nazòr ljubezni od njega, da ljubi,
 Druga katera svojóst, nego da upa ljubèč?
 Mest veličino in kras, obljubljenó gledam tujino:
 Lepa dežela zares, lépo nje sinje nebó — —
 Ali da ta mi pogléd omamil bi dušo mladostno,
 Da bi pozabil nakrát, kar sem že ljubí otrok?
 Vas, ponosite goré, ravnine in dole domače,
 Ljudstvo najboljše domá, svojega zvezde nebá? . . .
 Kakšen ljubimec je on, ki zabi siroto-vesto,
 Ako je tukaj in tam videl bogatih deklet?
 Zbok samoprídja nikdár ne ljubi resnična ljubezen,
 K večjemu jedno želí: da se ji vrača ta čút.

Mene pa ljubil je dom, odkar me je svojca pozdravil,
 Njega ljubezni povsod spremlja me draga zavest.
 Tudi ne ljubi slepó ljubezen iskrena in čista:
 V prsih mogočen ukáz tajni je nje gospodar.
 Bratje, in to je dovolj — le jedna mi vstaja še misel:
 Svojce ljubiti in dom često nas tujci učé!

M. O.

Ljudska osveta.

(Povest. — Spisal *Podgoričan.*)

III.

Na konjih privihrajo,
 Dekliča odpeljajo.

Nar. pesem.

Rugi dan dopoldne je Rmanova mati pekla. Hčeri je bilo treba popotnice, ker pojde na pot na Visoko. Ni daleč tje; ako se dve uri dobro hodi, pa se pride tje gori, in dosti ljudij je že prej in potem prišlo na Visoko brez »brešna«. Toda Rmanka ni hotela, da bi njena hči prišla prazna k sorodnikom, zato je prej naštel na prste bratovo družino, potem pa je pekla in spekla toliko hlebčkov in še jednega več, kakor je bilo ljudij pri bratu na Visokem. Ker ni imela poslati kaj drugega primernega, poslati je hotela kruha. Stara resnica je, da so ženske strašno sitne, kadar kruh pekó, in sitna, čmerikava je bila tudi Rmanka. Žalostna je bila, ker pojde Alenčica proč, jezila se je na Čušperžana, da je tak, kakor bognasvaruj. Govorila je hčeri, kako naj se véde v bratovi hiši ter ji popisovala bratove lastnosti in navade. In imela je celó solze v očeh! Kaj čemo, taka so srca človeška! Tudi Alenčici ni bilo prav po volji. Malo

kislo se je držala, ker pojde iz doma, pustivša mater, očeta, brata in ženina.

»Spremim te do Podgore, potem pojdeš pa sama«, dejala ji je mati in si obrisala z rokavom oči.

»Kdaj pa grem?« vpraša jo Alenčica.

»Popoldne, proti večeru, da si le do mraka na Visokem.«

»Saj ne grem danes še nič rada.«

»Meniš, da te jaz rada pustim? Toda iti moraš, rekel je oče, in pa da bodeš prej prišla izpod oblasti Čušperžana; saj veš, na Visokem ni on več gospod.«

»Pa pojdem, da ne bode te skrbeli. Kadar mi bode dolg čas tam gori, gledala bodem pa v dolino.«

»Dolg čas ti ne bode tam gori, ujec Ureh je dober mož, povedal ti bode marsikaj veselega, žena je pa zgovorna, da se bodeta lahko vedno razgovarjali. Saj te pridemo obiskat kmalu; tudi Vid vem, da ni tak, da ne bi prišel nič pogledat.«

Tako sta se pogovarjali mati in hči, in ko sta povedali očetu, kako sta sklenili, pritrtil jima je tudi sam. Proti

večer je imela torej Rmanova Alenčica zapustiti očetovo hišo na Vidmu in iti v varno zavetje na Visoko.

Istega dné je posedel gospod Henrik Čušperški po obilnem kosilu še nekaj časa za mizo v obednici. Prišel je bil prejšnji večer k njemu vitez Hugon Strmški, malovreden, lokav človek, poln raznih hudobij in malopridnostij. Hitro je bil zapravljal svoj gradič in sedaj se je klatil po vsej deželi ter iskal gostoljubja pri vitezih in drugih znancih. Na Čušperku se ni malokrat prikazal. Henrik ni sicer dosti maral zanj, a kadar ni bilo boljše družbe, bil je tudi ž njim zadovoljen. Rad ga je imel nekoliko tudi zato, ker se je smel norčevati iz njega, kolikor je hotel.

Na ogromni hrastovi mizi je stal velik vrč dobrega vinca, katero sta gospoda brez vse skrbi in bojazni krepko vlivala va-se. Pela sta tako kosmate in robate, da so se celó ne baš sramežljivi sluge in strežaji sramovali, in zraven sta vpila in se prepirala, da so se strežaji bali nevarnega spora. A takoj sta se zopet umirila in si pripovedovala vesele dogodke iz življenja in se krohotala, ako je kateri kaj posebno debelega povedal.

»Ti, vitez Henrik, poslušaj, kaj ti pravim! Dobro vince imaš in dobro si me pogostil. Pa ne vem, zakaj imaš te nerodne in kmečke dečake za postrežbo. Kjer strežejo ženske, tam je vse boljše in okusneje.«

»Kaj to tebi!« zagrmí nad njim Henrik. »Če ti ni prav, pa pojdi!«

»No, no, le pomiri se! Saj nisem mislil hudo. Le povedal sem, kaj sem izkusil drugodi in ker bi tudi tebi rad svetoval. Pa, saj vem, sedaj hočeš biti moder in trezen, ker si vdovec. Pa ko bi videl, kako je drugodi . . .«

»Kaj meniš, da bi jaz ne imel lahko sto postrežnic in dekel, če bi hotel? In celó takih, kakoršnih ni na nobenem gradu. A nečem, da bi mi zapravljal, rajši se sam gostim. No, pa kar ni, to se lahko dobi.«

Nesreča ne počiva nikdar, pravi pregovor. Res nesreča se je pritaknila tudi tukaj, da se je Henrik spomnil Rmanove Alenčice. Že včeraj mu je rojilo nekaj takega po glavi, kar je omenil ravno kar gost; poslednje besede pa so njegovo željo in misel tako ojačile in utrdile, da je bil hipoma sklep storjen: »Da, Rmanova mora na grad, jaz jo potrebujem, jaz hočem imeti deklo, jaz hočem imeti njo, prav njo.« Tako je mislil naglo Henrik, kolikor so mu še pripuščali vinski duhovi.

Ni nam treba na dolgo popisovati, kako so se vrstile njegove misli, le to povemo, da je bil vesel tega, kar je gost opomnil. Bilo je to, kakor voda na njegov mlin. Zdelo se mu je, da ima sedaj vzrok, da ima pravico zahtevati jo za-se. Takoj dá poklicati valpeta.

»Ti, Boštjan«, (tako je bilo valpetu ime) »gospod Hugon pravi, da moramo imeti več dekel pri hiši. Ali bi ne bila ona-le, ki sva jo videla včeraj, dobra za nas?«

»Rmanovo z Vidma mislite, kaj ne? Dobra, dobra. Toda, toda . . .«

»Kaj mrmraš med zobmi? Povej, kaj misliš!«

»Mislim, da bi je stari ne dal rad. Potrebujemo deklino doma.«

»Pa potrebujem jo tudi jaz, človeče, ali nisi slišal, da jo potrebujem?«

»Seveda, če je taka, pa vendar . . .«

»Čepinjo ti razbijem, ti ,poštajna' (tako mu je rekel v jezi, mesto Boštjan), ako mi bodeš ugovarjal. Jaz jo hočem imeti, pa je. Ali si slišal?«

Henrik je bil jezen; valpet ga je dobro poznal in vedel, da mu ne sme več ugovarjati. Zato reče:

»Ako ukažete, grem pa vprašat, ali jo dadó.«

»Kaj vprašat! Jaz jo hočem imeti, pa je. Povej, da jo potrebujemo v gradu, da ne moremo biti brez nje. Ako je pa ne dadó, tedaj jo vzemi. Jaz jo moram imeti, jaz jo hočem imeti.« In oči so se divje in strastno iskrile v tem človeku, obraz mu je od vina in razburjenosti kar gorel.

»Kaj pa, ako je ne dobim z lepa?«

»Vzemi jo z grda!«

Kakor je bil valpet ponižen in previden, kadar je imel opraviti z gospodarjem, tako brezobziren in ošaben je bil, kadar je imel kaj posla s kmeti. Izprevidel je, da treba gospodarju izpolniti povelje, da se izogne še večjim sitnostim in njegovi nevolji.

»Nekaj hlapcev mora z menoj, da se bodo bali«, reče valpet.

»Stori, kar hočeš, a hitro pripelji deklino!«

Valpet odide. Ona dva sta pa nadaljevala svojo zabavo.

»V dveh urah bode deklica tu«, reče Henrik svojemu gostu.

Le-tá zmaje z ramami in pravi:

»Ne vem, da bi si kmetje kar tako pustili odpeljavati svoja dekleta.«

»Vidim, da malo poznaš kmeta. Kmet mora to storiti, kar zahteva njegov gospod, in do sedaj se mi ni uprl še nihče in se izvestno tudi ta ne bode!«

»Ako se ti pa ta uprè?«

»Ha! Potem, potem pa grem sam ponjo, in ti greš z menoj.«

»Ho, dobro, grem, grem! Sedaj pa pijva na dober uspeh!«

»Le nagni na dobro srečo!« odvrne Henrik. »Samo glej, da se preveč ne omotiš!«

»Ne boj se! Tvoje vino je za ženske, ne pa za nas junaške viteze, ki smo vajeni močne pijače.«

»Ne zabavljaj, dokler me ne bodeš ti napajal s svojim vinom!«

»Še stoji Strmec, in še živi vitez Hugon Strmški, ki ga kmalu pridobi nazaj!« pobaha se vitez gost.

»Da ga zopet zapravi«, oponese mu Henrik.

Tako sta se zabavala naša plemenita junaka in pila vino.

Valpet in dva hlapca so obsedlali konje in odjahali z grada. Jezdili so hitro, kolikor jim je pot dopuščala. — Krivico bi delali hlapcema, ko bi ne povedali, da sta šla nerada po takem opravku.

Rmanovi so sedeli tisto popoldne pred hišo v senci krive tepke. Imeli so poslednji pomenek zastran odhoda in možitve. Kar se prikažejo tam-le na poti kakor blisek z jasnega neba grajski hlapci z valpetom na čelu.

Hudo se prestrašijo naši ljudje in še bolj zdrhté, ko zavijejo oni naravnost v vas in proti njihovi hiši.

»Jojmene, prišli so!« vikne zamolklo Rmanka.

»Bodi tiho, počakaj, kaj bode!« zavrne jo Rman.

»Oče, ta je naji včeraj bičal!« šepetne Alenčica in namigne z očesom.

»Stopi za moj hrbet!« veli ji oče.

Rmanovi vstanejo raz trinožne stole in strahoma pričakujejo, kaj bode.

Valpet in hlapca ustavijo konje.

»Ali smo prav prišli? — Prav, saj vas poznam še od včeraj«, odgovori valpet sam sebi.

Rman obledi pri teh besedah, Alenčica se strese, mati pa v jok.

»Ne jokaj, stara!« izpregovori valpet. »Nič hudega ne bode.«

Potem pa začne :

»Ti, kmet Rman, — ako se ne motim — pregrešil si se včeraj zoper našega gospoda, ker se mu nisi umaknil raz cesto, ampak si celó nalašč zvrnil voz in si s tem zaslužil kazen. Ker je pa naš gospod milostljiv in dobrega srca, odpustil ti je zaslužen kazen. Videl je tudi včeraj tvojo hčer, ki mu je prav ugajala. Prav sedaj jako potrebujemo deklet in postrežnice na gradu. Neki drug gospod, ki je sedaj na gradu, rekel je, da jo moramo imeti. Zato je izbral naš milostni gospod vašo hčer in jo namenil, da bode prva med deklami. Poslal nas je ponjo in trdno upa, da mu boste za to hvaležni. Ti kmet, bodi pameten, daj jo, godilo se ji bode dobro. Pri nas v gradu je malo dela, pa dosti jela.«

Razjahal je bil med tem konja.

Hlapca se nista mogla zdrževati, da bi se ne smejala sama za-se.

Zgodilo se je torej, kar je pričakoval Rman. Oskrbnik ga je prehitel. Kipelo je po njem od jeze, ko je poslušal valpeta. Silile so mu na jezik ostre besede, pa rajši jih je snedel in odvrnil mirno tako :

»Za pregreho svojo sem pripravljen pokoriti se. Včeraj se mi je zgodila samo nesreča. Gospod preveč hvali mojo hčer, ki ni vredna te časti. Povejte žlahtnemu gospodu, da sem vedno njegov najudanejši podložnik, da mu pa te želje ne morem izpolniti. Kmetija naša je velika, in nikakor ne morem dekleta pogrešati pri delu. Ne dvomim prav nič, da bi se ji v gradu dobro ne godilo, pa jaz je ne morem, nikakor ne morem dati. Poiščite si dekel drugodi, kjer jih imajo več, mene pa pustite!«

»Ej vraga, kmet je zvit«, sikne valpet v slabi nemščini svojima spremljevalcema.

»Dekel ne bodemo iskali drugodi«, pravi valpet. »Gospod nam je ukazal, naj pripeljemo tvojo hčer.«

»Povejte gospodu, da je jaz ne morem dati.«

»Moraš!« zavpije valpet ljuto, da se zgrozita mati in hči.

»Kaj pa bode hotela v gradu, saj ne zna nič drugega delati, kakor kmečka dela«, zavrne nekoliko osorno Rman. Na obrazu so se mu izpreminjale barve, in videlo se mu je, kako težko pridržuje notranji srd.

Mati je bila stopila bliže k hčeri in jo prijela za roko, in tudi Marko, dasi je bil še le šibak sedemnajstleten mladenič, stopil je nekako pogumno k očetu.

Valpeta je jezila kmetova trmoglavost.

»Daj nam deklè!« veli osorno in se hoče hčeri približati.

Rman mu zastopi pot.

»Deklè je moje. Svoje hčere ne dam, ne morem dati. Pustite nas, ki nismo nič hudega storili!«

Rmanka zajoče in zavpije glasno, da se je razlegalo po vasi. Ljudje so polagoma prihajali in gledali, kaj se godi.

»Svoje hčere ne dam vašemu gospodu nikdar!« klikne razjarjen Rman.

»Moraš! Gospod ti ukazuje, in slušati ga moraš, ker si njegov podložnik, tlačan. Gospod potrebuje bolj dékle, kakor ti hčere. Pusti jo, da gre z nami!« vpije valpet.

»Dobro vem, da sem tlačan«, zavrne ga ponosno in pogumno Rman, »vem pa tudi, kaj sem dolžan storiti gospodu. Naj mi ukaže pripeljati žita, pripeljem mu ga; naj zahteva iz hleva kravo, vola, dam mu ga; naj me izpodi iz hiše, pojdem: a svojega otroka ne dam mu nikdar!«

Valpet in hlapca osupnejo zaradi ponosnih besedij.

»Torej ti se upiraš, ustavljaš?« vpije valpet, ki je bil razdražen zaradi odločnih besedij Rmanovih. »Dobro, povem

gospodu, da nečeš storiti tega, kar ti veleva. Gorjé ti! Spametuj se! Daj svojo hčer! Saj ji ne bode nič žalega.«

Rman je nekoliko pomolčal, a ne da bi se premislil, ampak ker ni vedel, kaj bi odgovoril temu človeku. Potem reče:

»Dokler živim, branil jo bodem. Boga se bojim bolj, kakor tvojega gospoda.«

Med vaščani, katerih je bilo čim dalje več, slišalo se je pritrjevanje in mrmanje.

Valpet je videl, da z grožnjo ne opravi nič, zato poskuša z lepo besedo.

»Rman, pamet! Pusti deklè z nami! Ne bode ti žal. Dekletu ne bode nič hudega, saj pride nazaj, kadar bode hotela. Kako prav bode tebi! Gospod ti najbrž desetino odpusti, in morda ti še tlake ne bode treba opravljeni. Pomisli!«

»Ne pomišljam nič. Lepo vas prosim, pustite nas! Mi nismo nikomur nič žalega storili, izpolnjujemo vse dolžnosti in dajemo grajščini vse do poslednjega zrna. Torej pustite nas!«

»O, usmili se nas Bog!« vzdihovala je Rmanka in držala Alenčico, ki se je tresla, kakor trs na vodi.

Valpet je nemirno stopical okrog Rmana, ta pa se je vedno tako zastavljal, da je bil med hčerjo in njim, ker se je bal, da bi je ne ugrabil, posadil na konja in odjahal ž njo.

»Torej je res ne daš?«

»Res ne«, odvrne osorno Rman, videč, da je vaščanov vedno več.

Tudi Vid pride na Rmanov vrt in stopi k Rmanu, ko vidi, kaj se godi.

»Daj jo!« zareži zopet valpet in hoče seči po deklici, a v tistem hipu ga prestrežeta Rman in Vid.

Kdo vé, kaj bi se bilo zgodilo, ko bi bil valpet še dalje natezal napeto struno! Skoro gotovo bi ga bili udarili.

A kaj sta delala grajska hlapca? Bila sta mirna, nekoliko v ozadju, ker jima ni nihče nič rekel. Valpet si ni upal zgrabiti s silo, ker je videl nevarnost. Ni se nadejal, da se bode kmet tako ustavljal, marveč je mislil, da se bode zbal njega in hlapcev.

»Upor, upor, gorjé vam! Cela vas se ustavlja. To je očitna ustaja, to je zarota. Gorjé vam, gorjé!« kriči valpet in zajaše konja. »Vidva sta priči, da se je uprla vsa vas«, kliče hlapcema in se dela še bolj srditega, kakor je bil v resnici.

Vsi spodbôdejo konje in oddirjajo skokoma iz vasi. Vaščani so pa gledali za njimi, stiskali pesti in se grozili nenasitnemu grajščaku.

Valpet je bil zvit in previden, da malo takih. Ne samo, da se je nekoliko bal za kožo svojo, vedel je tudi, da bi omahljivi grajščak takoj zvrnil nanj krivdo, ko bi se zgodilo kaj nepovoljnega. Zato si je mislil: »Naj gre le sam ponjo, ako jo hoče imeti. Jaz se ne bodem zanj bil s temi ljudmi...«

Rmanka si obriše solze in objame hčer, rekoč:

»Alenčica, ljuba Alenčica, vzeti te nam hoče!«

»Prav si naredil, da mu je nisi dal«, prigovarjajo kmetje, ki so se bili sešli. Rman pa, ki je bil sedaj bolj pogumen, govori:

»Odira nas itak skoro do kože, da se težko živimo. Niti vesel, niti dobro rejen ne sme biti človek, ker ti beriči takoj pravijo, da žito skrivamo in tajimo. Nikdar jim ni dovolj desetine. Pa naj nas guli in dere, saj smo vajeni trpeti, a otrôk naših ne bode jemal. Temu se ne udamo. Do otrôk nima pravice.«

Kmetje so prikimavali.

»Le naj pride, sam naj pride po-njo! Ne dam mu je, naj bode, kar hoče!«

Branil jo bodem, dokler bodem mogel.« Precëj časa so se tako pomenkovali in hladili jezo nad grajščakom. A ker se je bližal čas za večerjo, razšli so se polagoma.

Rman in vsi njegovi so bili zbegani. Rmanka je tarnala v jedno mer. Nihče ni mislil na svoje navadno opravilo.

»Bežimo!« svetovala je uboga žena.

»Kam bi bežali? Kako bi pa živeli? Veš, da ne smemo potem več nazaj?« zavrne jo mož.

»Pa naj Alenčica hitro gre, da je ne najde, ako še pride.«

»Da, da! Zakaj ni šla takoj že dopoldne! Kdo bi si bil mislil, da bode tako hitro tukaj ta satanski človek!«

Tako sta sklepala Rman in Rmanka. Toda Alenčica se je odločno branila iti. Tako jo je bilo strah, da ni hotela iz doma, in celó ne, ker ni vedela, kaj se bode godilo s stariši.

Silno se razjezi zvečer Henrik, ko se vrne valpet prazen domov.

»Kje je deklè? Zakaj je nisi seboj privedel?« kriči nad valpetom.

»Gospod, kmet je neče dati.«

»Kaj, dati je neče? Ali si ga prosil? Zakaj je nisi vzel s silo?«

»Gospod, to ni šlo. Vsi kmetje so se zbrali in strašno grozili. Premalo nas je bilo zoper toliko ljudij. Hotel sem jo ugrabiti, a ti uporniki so me kar odbijali. Premalo nas je bilo. In vpili so še, da vi pridite sami ponjo, če jo hočete imeti.«

Henrik je videl, da bi se jezil brez uspeha nad njim. Mislil si je tudi, da je res samo valpetu niso hoteli dati, a njemu samemu bi jo dali. In če je ne bi hoteli? S silo!

Taki prizori in taki naklepi niso bili nenavadni v onih časih. Kdo se je mogel ustavljati silovitim vitezom, ako so hoteli kaj dobiti?

Česar ni valpet zvršil po dnevu, to je hotel vitez po noči. Močno so hrskali konji, gredoč po znani poti, podkve so kresale iskre pod kopiti, v slabi svetlobi se je zabliščal v črni trumi kak nož in meč. Jezdec niso veliko govorili, le Henrik in Hugon sta dražila drug drugega z malovrednimi šalami.

Pri Rmanovih je bila še luč, ko je prišla četa pred hišo. Molili so nocoj nenavadno dolgo, saj so vedeli, zakaj. Zabobnela so tla, ko so poskakali jezdec raz konje.

»Bog nas varuj, tukaj so!« reče Rman in pretrga molitev. Groza obide vse, kakor bi jim žugala smrt. Vrata so bila zaprta.

»Odprite!« zasliši se kmalu glas valpetov.

»Kdo je?« vpraša Rman bolj iz navade, kakor da bi ne poznal glasú.

»Jaz pravim, da odpri, ti kmečka sraka!« zavpije Henrik sam skozi omreženo okno. »Mi smo tukaj in hočemo s teboj précej govoriti.«

Dokler je človek v svoji hiši, čuti se še vedno varnega. Tako je mislil tudi Rman, in ni mu dalo srce, da bi odprl. Ali je bilo pametno, ali ne, ne preiskujemo. V sili človek ne premišlja.

Kmalu so slišali udarce ob hišna vrata. »Rman, odpri, če ne bode huda!«

»Kaj smo vam naredili. Pustite nas! Kaj nam hočete po noči?« odgovarja v veži Rman in začne tiščati vrata.

Sedaj zagromé močni udarci ob težka vrata.

»Hoj, Marko, tiščat, tiščat!« kliče Rman in utrjuje debeli zapah.

»Ulomite vrata!« veli jezno grajščak dvema hlapcema. Drugi so bili na konjih za stražo. »Primito upornega psa! Porderite hišo!«

Tudi Rmanka in Alenčica planeta v vežo k očetu, ki se je upiral z vso

močjo v vrata. Alenčica bridko joka, mati vije roke in vpije na ves glas:

»Oj, usmili se nas Bog! Marija, pomagaj!«

»Žena, ne vpij, upri se v vrata, da ne uderó v vežo!« govori Rman, da se uboga žena še bolj prestraši.

»Oh, odpri jim, vse je zastonj, zgôdi se volja božja!«

»Ne, ne, hčere svoje ne dam, prej mu — —«

Ni še izgovoril pričetega stavka, ko trešči silen udarec ob vrata — še jeden, in vrata zropotajo po veži, da se je Rman moral umakniti.

Temne postave uderó v vežo, v kateri je luč iz spodnje izbe še nekoliko svetila.

»Zgrabite upornika, tega psa, in ga zvežite!« sika grajščak.

»Proč, pravim, proč, vi nasilniki!« zavpije hripavo Rman, kolikor more, poseže po težki sekiri, ki je bila naslonjena ob steno in stopi srčno pred Henrika.

Od zunaj pa se zaslišijo nekateri zamolkli glasovi: »Roparji, roparji!«

Henrik spozna, da brez sile ne opravi nič, potegne bliskoma kratki meč in sune močno Rmana v roko, da mu omahne in spusti sekiro. Rdeča kri se mu vlije iz rane in teče na tla.

Obupen krik se izvije ženi in hčeri.

»Morilci! Nasilniki! Roparji!« vpije Rmanka.

Marko hoče pomagati očetu, ali ko stopi k njemu, zaleti se vanj valpet, da se zvrne vznak po veži.

Hlapca zgrabita razoroženega in ranjenega Rmana, in ker je le še otepal, vržeta ga na tla ter mu zvežeta roke.

Oskrbnik je med tem zgrabil Alenčico.

Mati jo je držala z vso silo k sebi in tarnala:

»Moja hči! Moja Alenčica! Pustite jo!«

Ali ni se je usmilil gospod Henrik. Z valpetom odtrgata hčer od matere. Deklè se zgrudi na tla, a grozoviteža jo vzdigneta, in kmalu je bila posajena na konja.

»Kmeta zvežite in ga privlecite na grad!« zapové Henrik ter se dvigne na konja, na katerem je bila Alenčica. Hugon jo je držal, da ni omahnila.

Rman se ni upiral več. Ko so ga pehali iz veže, krikne s tresočim glasom ženi:

»Katarina! Žena! Vidimo se v nebesih!«

In ko se je hotel Marko ruvati s hlapcem, da bi iztrgal očeta, dé mu ta:

»Sin, miruj! Zastonj je vse! Ne zabi mene, in sestre! Skrbi za mater in slušaj brata Bojana!«

Rmanka se vzbudi iz dušne otrplosti in plane iz veže.

»Moj mož! Moja Alenčica!« vpije in prihiti do hčere; hoče jo potegniti raz konja.

»Proč, starka!« kriči grajščak, in jo suje z nogo.

»Dajte mi hčer nazaj, pustite mi moža!« vpije mati v obupu.

»Idimo!« zaukaže gospod Henrik in izpodbôde konja z ostrogami. Ta se vspne in poskoči, a udari s kopitom tako nesrečno, da zadene Rmanko v desno stran pod rebra. Uboga žena zajechi od bolečine in omahne na tla.

Grajski odjašejo s hčerjo in očetom.

Vse to se je bilo zvršilo silno urno, kakor jastreb naglo privrši nad piščeta, zgrabi svoj plen in se ž njim dvigne v višavo. Brez uspeha čivka nedolžna živalca, in klokoče prestrašena starka.

Zaradi vrišča in vpitja so bili sicer prišli ljudje gledat izza voglov, v mesečini so videli zmedeno letanje, slišali klice na pomaganje, a nihče se ni upal stopiti bliže. Še le ko so odjahali roparji,

prišli so ljudje k Rmanovim. Silna groza jih obide, ko vidijo ležečo Rmanko, in pri njej klečečega sina Marka. Ženske so glasno jokale.

Prišel je tudi Vid, pa prepozno: neveste ni bilo več. Ko ugleda na tleh ležečo nezavestno Rmanko, vedel je vse. Brezmejna jeza nad grajščakom ga obide. Divje misli so mu rojile po glavi, in strašni sklepi so se mu rodili.

»Smrt roparju, smrt trinogu!« zakliče Vid, in možje za njim pritrdé: »Smrt! Ubijmo ga! Pokončajmo grad!«

Noč je zagrinjala s svojim plaščem grozno hudodelstvo, a nad nedolžnostjo je čulo božje oko. Gori nad Čušperkom je tu pa tam vsplamenevalo nočno bliksanje, v dolini pa so odmevali glasovi, kličoč maščevanje na grajščaka. Kdo vé, ali ne pride kmalu drugačna noč?

(Dalje.)

Diabolus vagabundus.

(Peklenšček Potepenšček.)

(Kratkočasnica. — Po narodnih pripovedkah spisal Anton Hribar.)

IV.

Po Kranjskem škrat okrog pohaja,
 Ponuja hlače in prodaja;
 Todà spečati kratkih hlač
 Ne more zviti škrat rogač.
 Po dolgemu trudu, trdi muki
 Obstane pri krčmarju Luki:
 »Krčmar, ti dosti barantaš,
 Blago gotovo kaj poznaš.
 Za hlače te-le, glej, čem znati,
 Kaj vredne bile bi med brati?«
 »Več dosti ne, ko groša dva;
 Okupljen je, kdor več ti dá!
 No, kaka če jim bití cena,
 Če komaj so mi do kolena!«
 »Le vzemi jih, kot ceniš sam,
 Samo, da jih enkrat prodam.
 Tri tedne že okrog jih nosim,
 Primerjam, hvalim, nudim, prosim:
 Pa kot da je zakleto vse,
 Ne mara zanje mi nihčè.
 Krčmar, glej, usta so mi suha,
 Cel teden nisem jedel kruha,
 Le vzemi hlače in mi daj
 Pijače in pa jesti kaj!«
 Ker prazna je pred tujcem miza,
 Krčmar po vino se podviza;
 Bokal prinese, ker ni skop,
 Pa vsede k tujcu se na klop.

In škrat nadloge svoje pravi,
 Krčmar pa to, kar njega davi:
 Da je z družino večer križ,
 Ker krade zlate in drobiž;
 Da muči sam se in trpi,
 Ker sluga zvest se ne dobi.
 »Krčmar, le čuj: ko jaz, zvesteje
 Nihčè ni služil ti popreje.
 Da slugo dobrega imaš,
 Povej le, koliko mi daš!«
 »Poln sod mi v kleti je črnine,
 Devet let stare že starine;
 Za leto pol ti bom ga dal,
 Da pil boš, ali ga prodal.
 Povej, če to ti je po godu,
 Potem pa v klet te peljem k sodu,
 Pa čep izbereš, ker ima
 Ta sod s črnino čepa dva.«
 »Ne branim, mož, se take plače«,
 Dé škratelj, misli pa drugače,
 Češ, predno vino poprodam,
 Oštirske grehe vse spoznam:
 Mešanje, laž in slabo mero,
 In pivcev v krčmi plitvo vero;
 Pri vinu se tajiti dá
 Najlože vera na Boga,
 Kjer shajajo se vkup igralci,
 Plesalke, godci in plesalci.

In gresta v klet. Krčmar veli:
 »Glej, sod s starino tu stoji!
 Pokusi, čepa si ogledi,
 Izvoli spodaj, ali v sredi!«
 »Kaj bodem gledal! To je sklep,
 Da jaz si volim srednji čep.
 Ker so droží v dnu soda zbrane,
 Naj tebi spodnji čep ostane!«
 Škrat čep pritrdi, primaší,
 Češ, naj se vince le mladí,
 Da bo denarja mi še dalo,
 In v pekel še koga speljalo.
 »Ti toči spodaj le, krčmar,
 In spravi vino si v denar!« —
 Nekoč krčmar rogaču reče:
 »Iz čepka spodaj več ne teče,
 Potočil vino svoje sem,
 In pustil tebi tvoje sem.«
 Z zasmehom škrat veli: »Pač škoda,
 A jaz ga imam še pol soda.«
 Dospejo k Luki pit nekoč
 Mladeniči popevajoč,
 Za njimi pa deklet krdelo, —
 Bilò je žegnanje veselo.
 In čuj, harmonika na meh
 Mladino zva blja v ples in greh;
 In brž mladina se zasuče,
 In smeje se, popeva, úče.
 Škrat piše urno v protokol,
 Napiše grehov sedem pol:
 Prav vse mu je za pekel zrelo,
 Krčmar in pivcev društvo celo.
 A rad bi strune še napel,
 Da lože te ljudi bi vzal,
 Zato jim teče po starino,
 Po vino močno, po črnino:
 Odvije čepek in vrti —
 Vrti, vrti na vse strani. —
 A kaj je to? Kje je črnina,
 Da ni iz čepka kaplje vina?
 Izdere pipo — vse zaman —
 Srdito vrže pipo v stran.
 Razjarjen teče nad krčmarja
 In kolne zvitega sleparja. —
 »Hehe, zakaj pa si bedak!
 Tako razgraja lahko vsak:
 Zakaj si srednji čep izvolil,
 Točiti meni prej dovolil,
 Če se krivica ti godí,
 Le trpi sam, kaj nas skrbi!«
 Zdaj pa pové jim škrat svoj posel,
 Nategne uha, kakor osel,
 In seščetini si lasé,
 Iz las pokaže jim rogé.

Prečita grehe celi družbi,
 Ki jih napisal je v tej službi.
 Ozrè po hiši se potem:
 »Zdaj greste z mano!« pravi vsem.
 Zakličejo imena sveta,
 Zajočejo na glas dekleta,
 In moštvo vse resnobno zrè,
 Kaj pač iz tega biti će? —
 Da, to pretrese še krčmarja,
 Da s težkim glasom to povdarja:
 »Škrat, po pravici ti povem,
 Da danes iti še ne smem.
 Glej, nimam še poslednje volje,
 Čegava hiša bo in polje.
 Da to storim, boš potrpel,
 Potem naj bo, hom s tabo šel.
 Teh mislij so i pivci moji,
 Če je nasvèt po volji tvoji.
 Na kredo in na vrata ž njo
 Zapiši z lastno si rokó:
 Da danes še ostati smemo,
 A jutri v pekel s tabo gremo.«
 »Naj bo!« pišoč jim škrat veli,
 »Za eno noč se potrpi.«
 Ko škrat besede te zapiše,
 Nikdo ne sme mu več iz hiše.
 Kako je pivcem strašna noč!
 Od kod bi jim došla pomoč?
 Plesalec tu vzdihujejo,
 Plesalke noč prečjujejo.
 Samo krčmar, on po navadi
 Zaspi pri tožni družbi mladi.
 Hudir pa hodi gor in dol,
 Opira se na grčav kol
 In večkrat se sladkó nasmeje
 In sam pri sebi glasno deje:
 »Kako me kralj naš hvalil bo,
 Ko mu pritiram družbo to:
 Vsi lepi so in čvrsti, mladi,
 Prav take mi imamo radi.
 I kaj odležejo lenuhi
 In stari, sključeni skopuhi,
 I kaj prevzetnež in bahač,
 Goljuf celó in tat, berač?«
 Petelin peti je pričel,
 Poskoči škratelj ves vesel:
 »Krčmar! po koncu, vzdrami se!
 Odpravi urno z nami se!
 Petelin znani prihod dneva,
 In zárija že tudi seva!«
 Prične se z nova krik in jok.
 Krčmar ne gane nog ne rok.
 Pograbi škrat ga in ga vzdrami:
 »Slepar, odpravi brž se z nami!«

»E, škrat, tako nas pač ne boš,
 Saj nisi čenča, saj si mož!
 Jaz vérujem ti na besedo,
 Preberi, kar si pisal s kredo!«
 Popelje škrate pismo brat,
 In škrate glasno jim bere z vrat:
 Da danes še ostati smejo,
 A jutri ž njim naj v pekel grejo.
 »No prav, tako si pisal sam,
 Zakaj nas danes češ, ne znam?
 Da, jutri torej, zdaj pa hodi
 In nas nikar za nos ne vodi!«
 Še enkrat bere škrate besedo,
 Ki sam jo je zapisal s kredo;
 In vsakdo v družbi je tolmač:
 »Pravice nimaš dnes, rogač!«
 Sprevidi škrate, da je resnica,

In prebledé mu jeze lica,
 In gre. Spet pride drugi dan,
 Ko je krčmar še ves zaspan.
 Krčmar zavrne urno škrate,
 Pokaže pismo mu in vrata. —
 Tri tedne hodi, a zaman,
 Na vratih bere slednji dan:
 Da danes še ostati smejo,
 A jutri ž njim naj v pekel grejo.
 Tu ni opravil nič rogač,
 Le nošo vvêl je kratkih hlač,
 Ker vse, kar delajo krčmarji,
 Imajo radi gospodarji.
 Nikar ne misli pa, oštir,
 Da grehe zbrisal je hudir,
 Da je pozabil na plesalce,
 Na godce, pivce in igralce!

(Dalje.)

Pokrceljeva ura.

(Slika. — Spisal *Slavoljub Dobrávec.*)

(Dalje.)

Kmalu potem je bila pri Pokrceljelih svatovščina. Tudi Gregor je bil vesel med svati. Veselil se je sreče bratove. Njemu na strani pa je sedela lepa »prepletanka« Meta. Iz njenih skrivnih, živih pogledov je Gregor kmalu spoznal, kaj misli. Odslej se jih je izogibal, skrbno izogibal. Toda samo molčé tudi ni primerno sedeti poleg svoje družice za mizo. Meti se je kmalu poznalo, da čuti to preziranje. Ženske so občutljive posebno tedaj, ko slutijo, da jih je srce varalo. Mislila si je Gregorja že svojega izbranega ženina. Sedaj pa se je pokazalo vse narobe. Vstane tedaj in gre od svatov ven, ven pod milo nebo, da se oddahne, da se razjoče. Gre na vrt. Prijazno se je solnce oziralo iznad gorâ,

vse stvari so bile oblite z rdečo večerno zarjo. Meta je stikala nekaj časa sem in tje po vrtu, ki je bil v zimskem žalostnem plašču podoba njenega potrtega srca. Naposled pa ugleda v oddaljenem kotu zeleno lovoričjo hladnico in krene vanjo. Z ruto si otira grenke solze, solze zaradi prevarjenih upov. Kar zasliši od nekodi brezskrben dekliški glas, prav živahno, veselo petje. Ozira se in ugleda med cveticami na oknih sosedove hiše rmenolaso glavico sosedove Lenčke. Svoje ljubljene je zalivala in prav prostodušno prepevala kitico znane narodne pesmi o semnju v Celovcu. Ko pa zagleda tuje dekline na sosedovem vrtu, strese se nehoté in gre od okna. Tudi do petja ji ni bilo več. Vse drugačne misli so ji zdaj drville po glavi. — Ker Mete le predolgo ni bilo h

gostom, gre jo Gregor iskat. Najde jo v skrajnem koncu vrta še vedno solzečo se. Ko ga ugleda, jame še hitreje brisati solzé. On jo povabi, naj gre v hišo,

Guzul na Čeremošu.

kjer jo gostje pögresaajo. — »Kdo neki me pögresa, ko sem preveč na svetu!« je razumel sedaj še manj nego prej. V prvem hipu ni vedel, kaj bi rekel. Ona ga prehití, rekoč:

Gornjeluzičanka pristopa k sv. obhajilu. (Narisał G. Dylczyński.)

»Gregor, meni se zdi, da ne maraš za-me.« Sedaj se mu je nekoliko posvetilo. Ojači se in jo vpraša:

»Metka! Morda ti je moj oče res obljubil, da te jaz vzamem?«

»Ne samo tvoj oče je obljubil, tudi jaz si nisem še nikoli želela drugega ženina, ko tebe«, dostavi vneto. V tem hipu nekaj zašumi za bližnjim plotom, da se oba ozreta. Ničesar ni bilo videti. Meta se je sramovala svoje prenagljenosti, in da se reši neprijetnega položaja, začne počasi stopati proti hiši, Gregor poleg nje.

Ko je minulo svatovanje, bila je po vasi govornica, da bode kmalu drugo, ker vzame Gregor Kotnikovo Meto. Gregorju pa je bilo tako govorjenje nad vse neljubo. Saj ni Meti ničesar obljubil, vendar se ga je Lenčka poslej ogibala. Morda je slišala — kdo vé, kje in kako — njegov pogovor oni dan z Meto na vrtu.

Ni je več k studencu, če bi Gregor napajal tudi ves ljubi dan. Le skrivaj jo je včasih videl, zdela se mu je objokana. Polagoma je dvomil, ali je mislila zares vse tako, kakor je nekdanj govornila.

Nekega večera sta sedela Pokrcelj in Gregor sama ob ognjišču ter zrla v tlečo žerjavico. Oče je pušil iz pipe, Gregor je pa nemo in tožno zrl pred-se. Pokrcelj je že nekaj časa opazal, da je žalosten, dasi ni vedel, zakaj.

»Gregor, kaj déš, če bi tudi tvojo poroko napravili ta pust?«

»Mojo poroko?« vpraša čudeč se.

»Da, tvojo.«

»Morda mislite celó s Kotnikovo Meto?«

»Saj smo že vse potrebne reči ukrenili«, dostavi oče, ničesar hudega sluteč.

»In mene niste vprašali«, reče Gregor skoro osorno.

»No, saj treba iti še le snubit«, popravlja oče skoro vesel, da se sin ne protivi.

»H Kotniku pa že ne«, odgovori Gregor odločno.

»Ne bodi no neumen! Dekle ni prazno, in sama pravi, da te ima rada. Ne zamudi lepe prilike!«

»Oče, delali ste brez premisleka.«

»Zakaj pa?« hiti starec.

»Zato, ker ne bode Kotnikova zastran mene nikdar pod našo streho.«

»Katera pa?« vpraša Pokrcelj vedno bolj osorno, ker ga je jezila sinova trma. — Gregor pomišlja nekoliko časa, a spomnivši se svojega čudnega položaja na vrtu ob bratovi svatovščini, reče odločno:

»Sosedova Lenčka, ali pa nobena.«

»Kaj praviš?« pregovori stari dolgočasno, kakor prebudivši se iz težkih sanj; potem pa dodá:

»Ta kočarica — da bi nam gospodarila, meni žlice štela? Veš kaj, sin«, — le v najresnejšem trenutku je rekel otrokom tako — »to se ne zgodi, dokler bodem jaz živ.«

Toda skoro ustrašil se je sam teh besedij, zato začne polagoma mirneje, celó proseče:

»Gregor, ti lahko dobiš nevesto, ki bode kaj prinesla k hiši. Pomisli! Janezu bode treba šteti doto. Če vzameš Meto, pobotala se bodeta med seboj, in naš denar ostane v hiši.«

»Oče, jaz ne maram Mete. Dovolite, da vzamem Lenčko, in hvaležen vam bodem vse žive dni. Dote ne bode imela mnogo, a pridne roke so najboljše dota.«

Tako govorjenje je Pokrcelja zopet nasadilo, zato reče:

»Moj sin! Beraštvo v hišo, sreča iz hiše. Kočarica ne bode nikdar pri nas gospodinjala. Le vzemi jo, če ti je draga,

a pelji jo tudi, kamor hočeš; k nam je pa ne vodi! Od naše hiše ne dobiš ni beliča. Trpel boš zaradi svoje trme.« Nekoliko pomolči, potem pa izpregovori odločno:

»To so moje zadnje besede. Premisli se do jutri; če ne, pa od hiše! Pokrcelj ni še nikdar požrl dane besede.«

Gregor vstane in gre ven, sam ne vedoč, kam ga nesejo noge. Krene jo proti koči one Lenčke, za katero je prav poprej tako odločno govoril. Stopi v vežo in glasno pa prijazno pozdravi. Toda namesto odgovora na njegov prijazni pozdrav se usuje nanj ploha psov, ki tam skozi neka vrata, kjer se je oglasil Lenčkin oče, nazivajoč ga: slepar, goljuf, zapeljivec, lažnivec, ki danes vse objubi, jutri pa že drugo snubi.

»Sedaj vidim, da se je vse zarotilo zoper mene«, vzdihne Gregor ter odide domov. — Drugi dan je bila nedelja.

Gregor se odpravi k »deseti« maši v sosednjo vas. Še oteščal se ni doma. To je pa slabo znamenje, pravijo, če gre kdo tešč od hiše, znamenje velike nesreče. Po litanijah popoldne je bil Gregor med prijatelji in znanci v gostilni. Nekoliko so bili že gorki, ko nekdo pové, da se je vpisal k »Meksi-

kajnarjem«. Vsi radovedno stegnejo vratove in vprašajo: kako, kje, kdaj, za koliko plačila in za koliko časa. Nekateri so rekli, da bi se takoj vpisali, ko bi ne bilo tako daleč. »Prinesli bi domov polne žepe cekinov«, šalili so se med seboj. Še dolgo so govorili o tem, in nikdo ni opazil, da je Gregor nekam izginil.

Prijazno je svetila luna tisti večer, in že pozno je bilo, ko se je iz hripavih grl razlegala po vasi pesem:

Mi smo fajn možjé
Meksikajnarji,
Gremo v Meksiko,
Gremo na vojskó.

Tudi Gregor je bil med njimi, močno je bil vinjen. Popil je mnogo, a še več plačal vina nocoj. V razburjeni domišljiji je videl jasno svojo bodočnost: ko se vrne iz Meksike s polnimi žepi zlata, ne bode mu težko živeti. Tedaj potrka na okno pri Lenčki in prav na vsa usta ji pove, da jo v treh tednih popelje pred altar. Zdelo se mu je nemogoče, da bi se drugače končale njegove želje. Še pozno je odmevalo hripavo petje v gluho noč. Naposled se »junaki« vendar poizgubé počivat.

(Konec.)

Z i m s k i s p o m i n i.

II.

Samotna ob cerkvi gomila,
In golo kraj tebe drevó!
Ko vaji sem nemo motrila,
Srce mi je bilo tesnó.

Skrb duše ni moje polnila
V spominu na tebe, drevó:
Saj vem, da te vesna vzbudila
In s cvetjem ovenčala bo.

A kaj bode ž njim, ki v gomili
Pod tabo leži zakopan?
Vzbudi li v bliščečem se krili,
Ko pride vstajenja mu dan?

Gorislava.

Vaška pravda.

(Resnična povest. -- Spisal Podgoričan.)

VIII.

Teta Matevževa na Kâlu je bolehalala na smrt. Naveličala se je bila že sveta in volja jo je bila umreti, da pride prej na oni svet. Saj ji je bilo tukaj tako dolgočasno, na tem grešnem svetu. Vse je bila že uredila, čisto vse. Gospod župnik jo je bil odvezal tistih malih grehov, ki so jo še težili, ter jo obhajal, zdravnika sevé niso klicali nič, ker v Krajini ljudje lahko umirajo brez njega, vpričo treh môž pa je povedala svojo oporoko. Sto srebrnih goldinarjev je sporočila siromašni cerkvi na Kâlu, da se prelije počeni zvon; sto srebrnih goldinarjev je dala za večne maše, da naj se zanjo opravljajo; ves drugi denar pa naj se izroči Matevžu Rometu; kar je premičnine in obleke, tista naj ostane v hiši, kjer je živela in umrla. Teta Matevževa se ni hotela nikdar možiti. Bila je pa tudi varčna: dotica njena se ni manjšala, ampak potrojila.

Matevž je prišel k njej ves pobit.

»Ali si vendar prišel?« dejala je in potegnila suho roko izpod odeje, da jo podá Matevžu.

Ko opazi Matevža tako žalostnega in propadlega, mislila je, da žaluje za njó; zaradi tega se ji je razveselila vsa duša, češ, vendar me je še ljubil nekdo, ker žaluje za menoj.

»Matevž, ne toguj, ne žaluj zaradi moje smrti!« reče mu. »Vidiš, stara sem, onemogla, živim težko, smrt me bode rešila vsega trpljenja.«

»Teta, ne zapustite nas! Kaj bomo počeli sami?«

Veselje zasije na velem starčinem obrazu, sklene roki in reče:

»Tudi gôri bodem za vas Boga prosila. Ti Matevž, živi pošteno, in kadar se oženiš, izberi si krščansko nevesto!«

»Teta, slušal vas bodem. Moja žena mora biti dobra.«

»Ko bi še živela, izbrala bi ti jo jaz, sedaj ti je pa ne morem več, ker že umiram.«

Še pet dnij je živela teta, in vsak dan je Matevž poslušal njene svete. Bil je na Kâlu kakor na trnju, in želel je silno, da bi umrla teta. Vleklo ga je domov, toda počakati je moral tetine smrti, saj mu je zapustila večino svoje imovine.

Naposled je teta vendar umrla. Čez dva dni so jo nesli dôli k cerkvi, kjer so položili truplo v hladno zemljo. Od pogreba je hitel Matevž naravnost domov. Prva novica, ki mu jo je povedala mati, bila je, da so Petrička stepli.

»Kdo ga je?« vpraša ves prestrašen.

»Naši ljudje.«

»Naši? Pa zakaj? Ali so ga hudo?«

»Tako, da leži.«

»Leži!« zastoče Matevž in se prime za glavo. Smilil se mu je Petriček.

Petriček jo je pa dobil tako-le: Tisti večer se je bil v Strugah zakasnil in vračal se je po noči domov. Pri Bruhanji Vasi pa ga zaloté žabarski rogo-vileži. Ko spoznajo Podgoričana Petrička, planejo po njem — saj poznate te ljudi — in če tudi je bil star, namlatijo ga tako, da je obležal. Ker so mislili, da so ga ubili, zbežali so brž

domov ter se poskrili v seno, da bi drugi dan prav zaspani in nevedni prilezli na dan. Petrička sicer niso ubili, a dobil jih je toliko, da je ležal v omotici. Ko se je vzdramil, otipal se je, da bi zvedel, ali se ga držé vsi udje. Odtrgali mu res niso nič, ali imel je glavo vso stolčeno, in rebra so ga bolela, kakor bi bila polomljena. Poskušal je stopiti na noge, in ko se je prepričal, da ga še nesó, vlekel se je prav počasi domov; še le proti jutru je prilezel tje ves upehan.

»Oh, oče, kaj vam je?« zakriči Katrica, ugledavša očeta obtolčenega.

»Tepen sem bil, malo da me niso potolkli!«

»Kdo pa je tak? Kdo vas je pretepal?«

»Žabarji so me.«

»Žabarji?« začudi se Katrica.

»Da, Žabarji so me, zato ti jaz prepovem še kdaj govoriti z Rometom.«

»Ali vas je on?«

»Spoznal ga nisem, toda, ako ga ni bilo zraven, naščuval jih je on, da so udarili po meni.«

»To ne more biti res. Zakaj bi neki?« reče Katrica jokajoča.

»Jaz vem, zakaj, toda tega ni treba tebi vedeti. In ti, če imaš količkaj srca, izogibaj se človeka, ki je tako naredil s tvojim očetom!«

»Oče! sovražim ga.«

»Nikdar ga ne poglej in ne misli nanj nikdar več, ako si ga tudi kdaj imela rada!«

»Slušala vas bodem.«

In vlegel se je Petriček na posteljo, da se odpočije, da se mu zacelijo rane in poravnajo kosti. Ljudje, sevé, so govorili mnogo.

Petriček je bil uverjen, da je to bilo Matevževo maslo, češ, maščevati se je hotel, ker sem mu povedal, da ni za našo Katrico. Zarotil se je, da mu

nikdar ne dá Katrice, ako tudi noben snubač ne pride več v hišo.

Matevž je bil nevedé in nehoté ob svojo nevesto.

Upal je, da se zopet prikupi Petričku, ako ne bode več kralj Žabarjem, zato je premišljal, kako bi se brž znebil kraljevske časti.

Naprosi svojega soseda Trdino, da ukaže vsem gospodarjem v njegovo hišo priti na prav važen pogovor.

Žabarji prihité radovedni na Matevžev poziv, ker so mislili, kdo vé, kaj jim bode novega povedal o pravdi.

Zbranim vaščanom reče Matevž:

»Možje, poklical sem vas, da vam naznanim trdni svoj sklep, da nečem biti več vaš kralj. Jaz sem nezmožen, da bi vodil težavno ratíško pravdo, zato vas prosim, izberite si bolj izkušenega moža, ki bode z izkušnostjo in previdnostjo pridobil vam Ratíke.«

Ne, tega Žabarji niso pričakovali. Strmeli so, čudili se in neverno zmajevali z glavami. Vsi so bili nekako žalostni, samo Rjavec ni mogel prikrivati notranjega veselja.

In tisti stari možiček, ki je bil nasvetoval nekdam Matevža za kralja, že vem, Mikole so mu rekli, pravi:

»Matevž, Matevž, kaj počneš? Zakaj nas puščaš na cedilu? Zaupali smo ti vse, a sedaj nas zapuščaš!«

»Res je takó! Res je takó!« pritrde vaščani.

»Možje! oprostite mi, nisem vedel, da je pravda tako težka; jaz je ne morem zmagati!«

»Pomisliti si moral prej in, ako si že takrat vedel, kake težave ti bode prizadejala pravda, zakaj nisi takrat odklonil izvolitve?« pravi Fežolek.

Matevž ne vé, kaj bi odgovoril.

»Vidiš, kake sitnosti nam napraviš in kako sramoto, ako v resnici odstopiš!

Smejali se nam bodo Podgoričani, norčevali Podpečani, in Zagoričani o nas gotovo še pesem zložé, ko zvedó, da se nam je kralj skujal«, pravi Mikole.

»Moraš ostati! Moraš!« rekó nekateri Žabarji.

»Nihče se ne bode norčeval iz nas, saj nihče ne zvé, da nisem več jaz kralj. Saj še tega nihče vedel ni.«

»Kajpada ne vedó! Povsod vedó, da si naš kralj, in zvedeli bodo tudi, ako odstopiš. Ostati moraš!« govori Fežolek.

»Ne morem, v resnici ne morem!«

Rjavec se ne more več premagovati. Veselje je z vso silo priklopelo na dan. Vzradoščen reče:

»Kaj vam nisem pravil, da me bode te še prosili za kralja? Ali vidite, vidite! Prej me niste hoteli, sedaj me bode te pa prosili!«

»Saj te ne bodemo! Ne maramo zate!« reče Mikole.

»Radi!« odvrne samosvestno Rjavec.

Neprijatelj Rjavčeve nemilo zbodejo besede njegove in tudi Matevža so nekako pogrele. Vedel je, kako se bode potem košatil, ako bode izvoljen za kralja. Vedel je, da bode voljen Rjavec, ako se on odpové.

Prijatelji Matevževi si mnogo prizadenó, da bi še nadalje vodil pravdo. Naposled se Matevž vendar udá, ker je upal, da se Petriček omehča in mu ne bode branil Katrice.

Veseli so bili zopet Žabarji, da je Matevž še ostal kralj, in še bolj goreče so molili zanj, ali bolj prav, za to, da bi jim Ratike dobil.

Matevž je premišljaj, kako bi govoril s Katrico. K njej iti mu ne kaže, ker bi ne bilo prav varno: kdo vé, kako bi se maščevali Podgoričani za to, da je bil Petriček tepen. Govoril bi pa ž njo silno rad. Vprašal bi jo po očetu ter prosil, milo prosil, da se mu ne

izneveri, če tudi se pravda s Podgoričani. Vso noč ni mogel spati zaradi skrbij.

Drugi dan pride kakor nalašč v vas berač Strmolè. »Aha!« dejal je sam pri sebi Matevž, »Strmolca naprosim, pa pojde k Petričku, da Katrici kaj sporoči o meni.« Ko pride Strmolè k Rometu, pelje ga Matevž v hlev ter zapre vrata za seboj. Strmoletu se je že zdelo, kaj bode.

»Strmolè, ali si že beračil danes v Podgorici?«

»Že.«

»Škoda! Ali bi šel še jedenkrat nazaj?«

»Ne vem! Težko, da bi še kaj dobil.«

»Dam ti jaz mehur tobaka, pa pojdi!«

»Naj pa bo, pa grem, bom vsaj kadil.«

»Pojdi tje k Petričku, pa Katrici na tihem povej, da jo jaz pozdravljam.«

»Dobro!«

»Čakaj, še nekaj! Vprašaj jo, ali me ima še kaj rada, in reci ji, naj se ne jezi náme. Vprašaj jo tudi, kako je njenemu očetu.«

»Veš kaj, Matevž: tako malo tobaka, pa za toliko ‚pošto‘? To je premalo!«

»Ná! Tu imaš še jedno šestico.«

»Veš kaj, Matevž, še nekaj mi obljubi, pa grem, kamor hočeš, in še Katrico bom snubil namestu tebe!«

»No, kaj! Toda Katrice ne smeš snubiti.«

»Na svatbo me moraš povabiti, kadar se bodeta jemala. Tam za pečjo bodem sedel in vaju gledal, kako se bodeta držala.«

»Povabim te! Sedaj pa le urno, in vrni se kmalu!«

Strmolè je sopihal proti Podgorici.

Matevža se je polastil čuden nemir. Vzburjen je hodil po vrtu in se oziral za beračem, ali bode kmalu v vasi. Potem pa je sédel pred skedenj in

premišljal, kaj mu bode sporočila. Tako nekam tesno mu je bilo v srcu, ki mu je čudno hitro in močno bilo, da mu je postalo vroče. Tega notranjega nemira si ni mogel tolmačiti. Nobeno delo mu ni hotelo od rôk. Nikjer ni mogel obstati. Šel je v hlev, od tam v hišo, iz hiše na kozôlec in tako naprej. Pričakoval je nestrpno berača, a hkrati se ga je tudi bal. Naposled ga vendar ugleda. Umakne se mu, da bi pozneje prišla skupaj, pa čez nekaj hipov mu gre zopet naproti. Že od daleč mu odmajuje berač z glavo in maha z rokami, tako, da je Matevž mislil, da Katrice celó dobil ni.

»Deklê se jezi! Huda je, kakor sršen!« vpije že od daleč, zapazivši Matevža.

»Kaj pa je dejala?« vpraša ga brž Matevž, ko prideta skupaj.

»Ej, Matevž, ako bode tako, kakor je dejala ona, jaz ne bom nikdar na vajinem ženitovanju!«

»Kaj je pa vendar rekla?« vpraša ga Matevž še jedenkrat ves prestrašen.

»Čakaj, jaz ti prav povem, kako je dejala! Rekla je: Povej mu, da ga zaničujem, že sam vé, zakaj. Ž njim nečem nikdar več govoriti, in tudi on naj me pusti v miru! Mislila sem včasih, da je kaj vreden, ali izprevidela sem, da je ničvrednež. Izprašuje za očeta, kakor bi ne vedel, kakšen je. Boga bom prosila in hvalila, da sem ga spoznala o pravem času.«

Matevžu je bilo, kakor bi ga bil kdo s kolom po glavi tolkel, vse je vrelo po njem.

»Ali je še kaj dejala?«

»Povedala mi je, da že ima ženina.«
Matevž nevarno omahne.

»O, prijatelj, ali si se ga že navlekel? O jej, jej, pa jokaš se! Vidiš, to je že tako, ti si ravno tak, kakor jaz. Jaz se

gotovo vselej jokam, kadar sem pijan, toda nisem tako zgodaj, kakor ti«, govori mu berač.

»Pusti me!« reče Matevž.

»Pa sam ostani! Vidi se ti, da bi se rad pretepal!«

Po teh besedah Strmolê odide svojo pot.

Matevž pa zleze na kozôlec in se zarije v seno.

IX.

Da bi bila povest dovršena, popisati bi moral vse pogovore in prepire, ki so se vršili zaradi pravde, opisati bi moral vse osebe, katerih se je tikala pravda, zapisati bi moral tudi mnenje vsake osebe o pravdi. A kako naj to storim? Viri, iz katerih zajemam svojo povest, molče popolnoma o teh različnih večjih in manjših prepirih. Mnogi, ki so se pravdali, pomrli so že, in svoje mnenje so pravdarji razkladali večinoma svojim ženam in otrokom. Mislim, da mi čitatelji radi odpusté vse te malenkosti.

Jesen tistega leta je bila izmed najlepših, kar jih pomnijo stari ljudje. Solnce je vedno sijalo z jasnega neba, in topli vetrovi so véli čez deželo. Travniki so na novo ozeleneli, vsejana žita so se bujno razrastla, in drevje se je bilo toliko spozabilo, da je poganjalo nove mladike in novo zelenje; sem in tje so se razcvetale celó slive in češplje.

Pravda se je razvijala v jedno mer. Danes je Podgoričanom in Podpečanom bolje kazalo, prihodnjič so pa Žabarji in Videmci dosegli lepe uspehe. Sevé, Rome Matevž je premislil dobro, predno je kaj storil ali pregovoril. Zato mu Podgoričani niso mogli do živega in so se jezili nad njim. Žabarji so ga pa imeli v veliki časti in govorili so si: »Hvalimo Matevža ‚krala‘, ki nam Ratike

„tala!“ Toda Matevž ni bil več vesel. Lepe nade, katere je gojil toliko časa, izjalovile so se mu ter mu potrle prej tako veselo dušo. Strmoletovim besedam ni popolnoma verjel, še le ko je slišal na lastna ušesa iz njenih ust, bil je uverjen.

Na Cahejevo nedeljo popoldne je šla Katrica v Podgoro obiskat svoje sorodnike. Matevž je to zvedel. Gre jo k cesti počakat, da bi sam govoril ž njo. Čaka vse popoldne. Še le v mraku vidi prihajajočo Katrico po cesti. Razveseli se, pa tudi zboji. Bog vé, kaj mu bode rekla! Premišlja, kako bi jo ogovoril.

»Katrica, dolgo te že nisem videl.«

Katrica, spoznavši Matevža, zažari v obraz in si potegne robec na oči.

»Kaj se me sramuješ?«

»Sramujem se te ne, toda bojim se te!«

»Bojiš se me?«

»Da bojim, ker nas vedno zalezujete!«

»Bog mi je priča, da jaz nisem nobenemu vaših vaščanov nič žalega storil!«

Katrica se zaničevalno zasmije.

»Meni rečeš, kar hočeš!«

»Katrica, povej mi, kaj misliš o meni?«

Hotel jo je prijeti za roko.

»Proč, pusti me!« zakriči in skoči nekaj korakov v stran.

Matevža zaboli srce.

»Povej mi, kaj sem ti storil, da bežiš pred menoj!«

»Dobro veš, ne prikrivaj se!«

»Verjemi mi, da sem nedolžen, ako misliš, da sem očetu kaj storil!«

Katrica zmaje z ramami ter hoče brž naprej.

»Katrica, še malo počakaj!«

»S teboj nimam nič govoriti!«

»Nič? Saj včasih si mi imela mnogo povedati!«

»Sedaj pa čisto nič!«

»Torej si se mi odpovedala v resnici?«

»Odpovedal si se sam; zakaj si pa delal tako!«

»Torej ne smem več upati, da bi bila ti kdaj moja žena?«

»Ha, ha, jaz tvoja žena! Nikdar, nikdar!«

»Zakaj ne, zakaj? Povej!« krikne bolešno Matevž, da se ga prestraši Katrica.

»Zato, ker te nečem!« odvrne Katrica in zbeži, kakor plaha srna.

»Saj se bodeš še kesala, ti prevzeticnica!« vpije za njo Matevž in gleda toliko časa, da mu izgine v mraku.

Potem pa krene tudi on domov z zavestjo, da ga Petričkova Katrica ne mara. In ta zavest ga je pekla, bolela bolj, kakor da bi bila Katrica umrla.

Od tiste nedelje ni ž njo govoril nikdar več. Videl jo je še večkrat tu pa tam, a same ni dobil nikoli, česar pa tudi nič ni želel. S starim Petričkom sta se bila nekoč na samem srečala.

»Bog daj dober dan!« pozdravi Matevž.

»Dobro je, dobro, da je dan, ker noč ima vedno svojo moč!« odvrne mu nekako zaničljivo Petriček in od strani pogleda Matevža.

»Ne šalite se z menoj!«

»Da, vem, ti ne poznaš šale!«

»Ne zasramujte me!«

»Ne zameri! Spomin moj je oslabil. Pozabil sem, da si kralj!« reče Petriček in gre naglo.

»Ko bi se mi ne smilile vaše stare kosti, pokazal bi vam, kaj sem!« zavpije jezno za njim Matevž ter odide svojo pot.

Da bi se razvedril, vtopil jezo in dozdnevno sramoto, da bi pozabil Katrico, začel je zahajati v gostilne in popijati, kar se je vsem ljudem čudno zdelo. Govoril je najrajši o pravdi in premišljal, kako bi ugnal Podgoričane v kozji

Kristus, k stebru privezan. (Naslikal Le Sueur.)

rog. Sreča mu je bila mila, Podgoričani so imeli vedno manj upanja do Ratík.

Polagoma je prišla v deželo zima in naredil se je hud mraz. Pravda je zastala, ker se ljudem po zimi ni ljubilo hoditi tako daleč v hudem mrazu po slabem potu. Pripravljali so se za pomlad.

Kmalu po božiču povedó ljudje, da je imela Petričkova Katrica snubače tam s Slemenov, in da je zadovoljna z novim ženinom. Petriček je bil že prej. Umeva se, da je zvedel to novico takoj tudi Matevž. Razveselila ga ni čisto nič, ampak ga je še bolj potrla in raztogotila. Popolnoma se ji nikdar ni odrekel in še vedno je upal; se vé, to upanje je bilo majhno. Upal je, da se morebiti stvari zasučejo, in kadar bode končana pravda, pozabljeno bode tudi drugo vse. In lahko pojde zopet k Petričku in naposled — privéde Katrico na svoj dom.

Trikrat so oklicali Petričkovo Katrico in njenega ženina, potem je pa bilo v nedeljo po svečnici ženitovanje. Osamelov Janez, ki je prej mislil na Katrico, je klel, Matevž je pa molčal in pil. Tretji dan pa, ko je zvedel, da bodo nehali ženitovati, šel je na Videm, da bi še jedenkrat videl nevesto. Tam pri videmskem križu je slonel in čakal svatov, ne meneč se za mraz. Mračilo se je že in gosta megla je vstajala. Sedaj se začuje od Podgorice veselo ukanje, pokanje, godba, žvenkljanje konjskih zvoncev. Zgane se in strese, kakor da bi se hotel znebiti mraza. Še malo časa — in videl jo bode. »Kaj bi storil?« misli sam pri sebi. »Naj ji želim vse zlo, naj jo prekolnem? Naj

se maščujem . . .?« Nič, nič, nobenega trdnega sklepa.

Pridrčé prve sani: godci; druge: svatje, sami svatje, veseli in zgovorni ljudje. Ukanje, petje. Zopet sani! Matevž omahne in se oprime lesenega križa. V tem hipu prileti vanj velik kos pogače, katerega je nevesta zagnala, menéč, da je berač pri znamenju. Spoznala ga ni zaradi mraka in pa zimske oprave.

»Molite za mojo srečo!« zakliče vesela nevesta proti dozdevnemu beraču.

Ta pa povzdigne desnico, zapreti in reče z zamolklim glasom:

»Ha, ha, molim naj za tvojo srečo! Ne kaznuj te Bog zaradi te hudobnosti tvoje, nezvestnica! Uničila si mojo srečo in sedaj se mi še rogaš. Oj, tvoje črno srce!«

Sedaj pridrčé sani, na katerih sta sedela Petriček in ženinov oče.

»Ali si nas tudi ti prišel gledat? Lepo, da se nas še spominjaš! Kaj ne, da sta lepa?« zavpije Petriček in se debelo zasmije.

»Prevzetnež!« odvrne Matevž.

»Žabarski kralj!« reče glasno Petriček svojemu sosedu, in potem se oba glasno zasmejeta.

»Da, kralj, sam svoj kralj, in odslej vaš sovražnik!« zakriči za njimi.

»Oh, oh, zakaj nimam moči, da bi vas strl, uničil, kakor se uniči gad! Morilci! Umorili ste me, umorili! Sreča, zadovoljnost, veselje moje, vse je umorjeno!« govori vzburjen, gledajoč za sanmi, ki so vedno bolj izginjale. Potem se pa vrne tavajoč nazaj, od koder je prišel.

Petričkove Katrice ni videl nikdar več.

(Konec.)

Tigrán in Tala.

Romanca.

Sarmenskega kralja Tigrána
Premagala Ćir sta in vój njegov,
V železne verige vkovana
Privela kraljico in kralja domov.

Ob Ćiru, pérzijskem kralju,
Stojita soproga Tala, Tigrán,
Oči povešata v žalju,
Sàj slóbode jima ugasnil je dan.

Zmagalec kraljevo dvojico
Sočutno pogleda in stopi pred njó:
»Kaj daš mi, Tigrán, da družico
Okov oprostim z dobrotno rokó?«

Tigranu se lice zasveti,
Mogočnemu kralju ponižno dé:
»Ko mogel kraljestvo bi vzeti,
Odkupil s kraljestvom prostost bi njé.

A ker je kraljestvo moje
Obvladal in vzél krvavi tvoj meč,
Rad dam ti življenje svoje —
In dal bi ti zánjo še mnogo več.«

Zaplaka ujeta kraljica,
Tigrán se ljubeče nánjo ozrè.
Obriše si solzo z lica,
In Ćir obema verige odpnè.

A. M.

Časov tek.

Dnevi prèšli, hip sedanji,
Zakriti v mrak bodoči čas,
Kakó nalik minljivi sanji
Bežite urno mimo nas!

Med vami nepresledna zveza,
Za vami konec negotov;
Bodočnost v prèšlost se pogreza,
Sedanjust hip je vedno nov.

Spomini se rodé za vami,
Rodi se z vami upov žar.
Nestalni in nemirni sami
Mirú ne daste nam nikdar.

Vi sélite v sreá globine
Zdaj temno žalost, zdaj radost.
Vi célite nam bolečine,
Radost pretakate v bridkost.

Ko ležemo pod hladno rušo,
Vaš bode tek za nas končan.
Zdravil ne boste lili v dušo,
Ker sekali ne boste ran.

A. M.

Pomladna.

Oj pomladni čas vzbujeni,
S cvetjem gaj krasiš,
In spomine let mladostnih
Tudi nam budiš.

Kje so, kje so mlada leta?
Kje mladostni raj?
Oj mladost, ti si zbežala,
Ni te več nazaj.

Pa, pomlad, zelenje tvoje
Upe nove mi budí,
Da pomlad mi druga sije
V raju, lepša, kot si ti!

A. Hribar.

Književnost ogrskih Slovencev.

(Spisal *Andrej Fekonja.*)

»Vkup poberte to drtinje.«

Jan. VI. 12.

Slovani imajo razna imena, razkosani so na mnoge države, ločeni so po veri, razdeljeni so pa tudi v knjigi. Skupnega književnega jezika niso nikdar imeli, marveč posamezna slovanska plemena so si osnovala — jedno preje, drugo pozneje — svojo posebno književnost; tu je bila bogateja, tam siromašneja, različna pa ne samo v jeziku, ampak tudi v pismu. Da, še na podnarečja so se bili razcepili nekateri rodovi in pisali nekaj celó v razrečjih, z nekaterimi različnimi črkami!

Najhuje je bilo v tem oziru do najnoveje dôle pri Jugoslovanih, posebej Hrvatih in Slovencih; da, pri nas je po nekoliko še dandanes tako. Dočim imamo namreč vsaj v takoimenovani Notranji Avstriji sedaj isto pismo in isti književni jezik, ločeni so še od nas istorodni bratje naši — ne samo v tuji državi Italiji umirajoči beneški Slovenci, nego tudi v domači onostranski državni polovici le še životareči Slovenci ogrski. O beneških Slovencev književnosti se sicer ne more govoriti, ker je prav za prav ni. Pač pa se nahaja nekaj piscev in knjižic v ogrskih Slovencih, katerim pravijo sosednji štajerski Slovenci tudi Prekmurci, ker so prek reke Mure. In o teh izpregovorimo nekoliko z ozirom na njih duševno, posebej književno delovanje.

Pripomba.

»V dúhovnem omikanju in jeziku ogrskih Slovencev se je še malo, skoro

celo nič storilo«, pripomnil je že Peter Kozler v listu »Slovenija« leta 1849. »Duhovnike so zaradi nedostatka nabraženih Slovencev volili sedaj iz Hrvatov, sedaj iz Slovakov, v najnoveji dôle celo iz Madjarjev, ki še niso znali čisto slovenski propovedati. Stoletja je moralo ljudstvo biti brez tiskanih knjig; duhovnik je bil primoran prevajati si evangelje iz latinskega ali hrvatskega, predno je stopil na propovedalnico; kako se je tu gledalo na čistoto jezika, vsakdo si lahko misli.«

A jako znamenit je jezik ogrskih Slovencev za slovensko jezikoslovstvo. To je izprevidel najprvi Miklosich, kateri se v vseh svojih delih zvesto ozira na to razrečje in rabi knjige prekmurskih piscev, kolikor jih je mogel dobiti. Spoznal je to tudi Raić, kateri imenuje to krajino zaradi obilice in gladkosti v izrekih, a posebno zaradi narodne izvirnosti »najklasičnejo slovensko zemljo«. Isti Raić nas je tudi najbolje seznanil s Prekmurci in njihovim govorom pa s prekmurskimi knjižniki in knjigami po svojih razpravah v »Letopisu Matice Slovenske« l. 1868. in 1869. Nekoliko pisateljev in spisov ogrskoslovenskih navaja tudi M. Čop v P. J. Šafarika »Geschichte der südslawischen Literatur« I. 1864., in po njem J. Marn v svojem »Jezičniku« XXII. 1884; nekaj dodatkov k temu pa je še priobčil Ant. Trstenjak v »Slovanu« l. 1885. 4.—6. Razven teh je še tudi M. Valjavec v »Lp. M. Slov.« 1874. in 1877. razglasil neke predge v ogrski slovenščini pisane.

Po teh virih o ogrskoslovenski književnosti so sestavljene te-le črtice.

Pisatelji in spisi.

Poseben pojav v književnosti ogrskih Slovencev je, da se tako delijo v knjigah, kakor so ločeni po veroizpovedanju: katoličani, ali kakor se sami imenujejo »papinci«, imajo svoje »slovstvo«, in protestanti, ki se sami zovejo luterani, zopet svoje. Obe pismenstvi se razvijata drugo poleg drugega ter se še dandanašnji tiskajo knjige zlasti nabožne vsebine za katoličane, katerih je nekaj nad 50.000, in za protestante, katerih pa ni 17.000. P r a v o p i s je v obojih ponajveč madjarski: cz = c, cs = č, sz = s, s = š, zs = ž, ny = nj, ss = š, gy = dj = dž, fz = s, 'z = ž, ou = ô, ü, ö. Najnoveji čas so začeli prekmurski pisci rabiti po nekoliko pač tudi naš slovenski pravopis, a samo v neuradnem delu; zakaj od ogrske vlade je zaukazan madjarski način tudi slovenskim kraljevčanom.

Književno delovanje, pisanje in tiskanje knjig se začena v ogrskih Slovencih v početku XVIII. stoletja.¹⁾ Najstareji prekmurski knjižnik nam je znan po imenu Temlin Ferenc²⁾, iz Krájine v župniji Tišini, kateri je na svetlo dal neki »Katekizmus Gyoerszki, z vogrskoga . . . v Halli 1715«. Za njim je Sever Mihao iz Vaneče v župniji Pečarovcih, bržčas protestantovski duhovnik, ki je iz nemškega poslovenil: »Réd zvelicsánfztva, poleg ednoga znamenüvanya toga naipoglaviteisega recsenya jedro fzvetoga pizma, vu kterom se voere naivéksi artikulusi gruentani jeszo,

¹⁾ Anton Trstenjak je našel na Prekmurškem neki slovenski rokopis od l. 1643. (»Slovan« 1885, 58).

²⁾ Prekmurec (in Madjar) piše rodbinsko ime na prvem mestu, a krstno ime na drugem.

ravno i tak nistere krátke molitve i peszmi itd. Stampano v Halli Saxon-szkoy v leti 1747.« 12°. 96 str.

Na glasu je zatem Küzmič Stevan, šurdanski farar t. j. protestant, župnik v Šurdu v Šimeški stolici. Ta je spisal knjižico: »Voere krsztsanszke krátki návuk csízste rejcsi bóze voe zebráni i nanyou vfzejm vernim vu vfzákom szküsávanyi na podpéranye, vu nevouli na pomaganye, vu szmrti na troust ino potom toga na vekivecsno zvelicsanye, pouleg nisteri szem szpodobni molítev ino peiszen, na zaj gori poczimprani, v Halli 1754.« 12°. 275 str. in 10 strani predgovora z: V. J. Poslovenil je tudi: »Nouvi Zákon ali Testamentom Goszpodna nasega Jezusa Krisztusa zdaj oprvics z Greskoga na sztári szlovenszki jezik obrnyeni po Küzmič Stevani Surdánsszkom farari. V Halli Saxonszkoy 1771.« 8°. 854 str. Predgovor tej knjigi je spisal M. Torkoš Jožef, prednejši farar šopronski. Str. 814 do 818 so: Niftere z - Sztároga Zákona vö vzéte Epiftole (Na Sz. Noues ali Koledni I. Szvétek. Na czeplene Marie, ali Krifzt. poprietyà dén). Str. 818—854: Molítvi na vfzáko Nedelo i Szvétek zrendelüvanoga Evangyelioma (Na I., II., III. Koledni, Vüzenfzki, Rifzalfki Szvétek. Na I., II. itd. po fz. Trojsztvi Nedelo itd.). II. natisek v Požoni 1818, III. v Kösegi l. 1848. »Čudna prikazen v tem delu je«, pravi Raić, »da je mestoma spolnik posnet po grškem, Prekmurec ga ne pozna v svojem govoru, in onda še madjarščina gotovo ni toliko delovala na slovenščino, da bi se na njo bil jemal ozir.«

Poleg Stevana je za ogrske Slovence jako znamenit zaradi koristnih knjig Küzmič Mikloš, Sv. Benedeka pleban in vice-ešpereš, t. j. katoliški župnik in dekan, koncem minulega in početkom

sedanjega veka. Mikloš (Niklav) je spisal rojakom kakih osem knjižic, in sicer: »ABC za Szlovence na Vogerszkem« ok. 1780. (in zopet izd. ok. 1821). »Szlovenszki silabikár z steroga sze decza steti more navcsiti, z nikimi rejcsiniczami navküpe pod prespan stampanya dáni. V Soproni pri stampari Siefz Jósef Jánosi 1780.« 8°. 13 listov. »Kniga peszmena i molitvena« ok. 1780. »Szvéti Evangeliomi pouleg reda Rimszkoga na vsze Nedele i Szvétesnye dni z obsinszkoga szvetoga Pizma na szlovenszki jezik obrnyeni po V. P. Goszpoudi Küzmics Miklosi, plebánusi i vice-esperesti. Z dopüscsenyom Poglavarstva. 1780.« 8°. 160 str. (zopet 1804). »Kratka summa velikoga Katekizmusa z szpitavanyem i odgovárjanyem mladosztu na navuk vu czaszarszki i králeszki drsanyoj. Sze najde v' Radgoni pri Weitzinger Aloysi« okoli 1780. 8°. 112 str. »Sztároga i nouvoga testamentoma szvéte historie krátka summa na sztári szlovenszki jezik obrnyeni po V. P. Goszpoudi Küzmics Miklósi, szvetoga Benedeka fare dühovniki ino okrogline Szlovenszke vice-öspörössa. Z dopüscsenyom králeszke vizzoke soule stamparie« ok. 1780. 8°. 135 str. »Kniga molitvena za bolnike« ok. 1780. »Kniga molitvena, v-steroj se nahajajo razlocsne ponizne molitvi, z dvojim pridavekom, na haszek szlovenszkoga naroda na szvetloszt dana, 1813.« 8°. 320 str. (zopet izd. 1821?).¹⁾ Küzmič Mikloš je prevel Evangelije poleg latinskega teksta, in z ozirom na K. Stevana je opomnil Raić: »Prvejšega pisatelja je prevajanje iz grščine zavodilo včasih na spolnik, ki ga jako redko nahajaš v K. M. blagovestji, ker latinščina močna v sklanji ga ne rabi, kakor ni grščina

¹⁾ Nekaj Küzmičevih knjig je pozneje po svoje popravljenih priobčeval Peter Dainko.

osobnega zaimena v spregi ne, ker ta je krepka.«¹⁾

Na koncu XVIII. veka se je pojavil v Prekmurcih tudi posveten pisatelj, Šijarto Števan, šolnik v Pucincih, protestant, s knjižico: »Mrtvecsne peszmi, stere szo sztári píszm vküp pobráne, pobougsane ino na haszek szlovenszkoga národa zdaj oprvics na fsvetlofzt dáne po S. S. P. S. Stampane v Szomboteli, pri Sziesz Ant. vu L. 1796.« m. 8°. 175 str. — V isto dôbo spada tudi neki Bakóš Mihál, o katerem pak nam do sedaj razven imena ni natančneje nič objavljenega,²⁾ in pa knjižica: »Szlovenszki Abeczedar za deczo«, v Požoni ok. 1793. 8°. 1½ pole za protestantovske občine, od neznanega pisalca.

V XIX. veku so potem bile tiskane neke »Peszmene knige« ali »Gradual« ok. 1816—1820. 456 str., in v isti dôbi neka čitanka na 30 str., v kateri se nahajajo mali sestavki iz prirodopisja, prirodoslovja in iz sv. pisma; obe knjigi sta od neznanih sestavljalcev, pa za slovenske protestante; prva je bila za božjo službo, ta pa za šolski pouk. A ono pesmarico je na to v drugo izdal Barla Mihál, kövágó-örske fare dühovni pastér, pod naslovom: »Krszcsanzske Növe Peszmene Knige szprávlene evangyelicsánskim gmainam. V' Soproni stampane sz' Kultsár Kataline píszkmi v' 1823. leti.« 8°. X. in 503 str. In istotako za slovenske protestante so bili na svetlo dani: »Dühovni aldovi ali Molitvene knige, szprávlene po Cipot Gyürji, evangyelicsánszke Hodoske fare dühovniki. V Szombatheli, sz Perger Ferencza píszkmi 1829. leta.«

Med novejimi knjižniki ogrskoslovenskimi je vreden, da ga omenjamo:

¹⁾ Primeri tudi Dr. Fr. Miklošič: Slovensko Berilo VIII. 44, 45.

²⁾ Ant. Trstenjak: »Slovan« 1885, str. 87.

Košič Jožef, rojen v Belotincih 1788., mnogo let katoliški župnik na Gornjem Siniku, umrl 1867 — Slovenec Savel-Pavel. »On ni pisal samo za cerkveno slovstvo, nego največ za posvetno omiko svojih zemljakov«, piše Raić. Glavne knjige njegove so: »Krátki návuk vogrszkoga jezika« za začetnike, v Gradci 1833. XX. in 185 str. »Zobriszani Szloven med Murov in Rabov«; tu pripoveduje neke običaje teh Slovencev, pové nekaj malega iz zgodovine, kara nekatere razvade in napake ter uči, kako se je treba ljudem vesti v navadnem in društvenem življenju, kako bi morali gospodariti itd. »Zgodbe vogrszkoga kralesztva«, v Sombotheli 1848.; v teh je tvarina razdeljena po vojvodah in kraljih. Razven teh in drugih manjših spisov je priobčil Košič tudi nekoliko pobožnih n. pr. »Križni pout« in zapisal obilo cerkvenih govorov, ki se doslé hranijo v rokopisu. »Košič prebirajoči naše knjige in pozneje časnike ni več povse čisto pisal prekmurskega narečja, posegši včasih v naš govorni zaklad, toda navadama nesrečno«, pristavlja Raić. Njegovo delovanje je Slovence jako vspodbujalo za čitanje.

Poleg njega sloví Terplán Šandor, protestantovski duhovnik v Pucincih, roj. 1816. v Ivanovcih v fari Sv. Benedeka, umrl 1858. V dobri obliki je poslovenil Psalme, kateri so bili na svetlo dani vkupno s Küzmiča Stev. Novim Zakonom pod naslovom: »Knige 'Zoltárszke, szlovensene po Terplán Sánd., püczonszkom farari. V Köszegi, 1848.« 8°. 120 str. Razven tega je napisal »Zgodbe szv. Piszma« in sestavil »Krszcsanszki ABC«, t. j. vodilo krščanskega nauka za otroke. O Trplánu pravi Raić: »Kakor pisatelj je bil marljiv pišočí prece lep slovenski jezik, kar se je toliko leže godilo, ker v njegovem

rodišči se govori prekmurščina v lepi, okusni in nežni podobi.«

Iz iste dôbe je še znan Kardoš Jánoš, protestantovski duhovni pastir v Hodošu, kateri je izdal »Katekizmus« l. 1837. za protestante in poslovenil: »1867. leta vogrszkoga orszacszkoga szpraviscsa poszvecseno právdeszkle nye« 1868; tudi je bajè rokopisno prevél pet knjig Mojsejevih; a njegov zlog imenuje Raić »okoren in lagoden«.

Poslednji čas »skoro jedini delavec za slovensko slovstvo v Ogrski skrbi Borovnjak Jožef, katoliški župnik v Cankovi od 1858. leta; rodil se je 1826. l. v fari Sv. Benedeka, marljivo popravljál knjige za cerkveno porabo, žal da še (l. 1868.) v madjarskem pravopisu, dasi so učilnice naučile prebirati našo pisavo« — povedal je Raić. Poslovenil je Borovnjak knjižico: »Duhovna hrana« ok. l. 1860. »Katekizem« od 1864. l. ima precej pravičen jezik.

Tedaj nekako je bil na svetlo dan tudi »Szlovenszki szilabikár« 48 str. za prvence; na poslednjih petih straneh so natisnjene v našem pravopisu »narodne slovice« in molitve.

Razven teh pisateljev in knjig omenja Raić še dveh, treh knjižnikov prekmurskih, kateri pa svojih spisov niso dali na svetlo. Ti so: Sabar Jakob, župnik v Gornji Lendavi in zatem v Črensovcih, umrl 1863., ki »sloví kot najglasoviteji govornik slovenski, akoravno rodóm ogerski Hrvat«, ter je zapustil propovedi na pol leta lepo in snažno pisane, križni pot in vse drugo, kar cerkveni obred veleva opravljati v narodnem jeziku; te spise hrani farna knjižnica črensovska. — Žbüll Franjo, župnik v Dolincih, umrl ok. 1865., katerega »listi javljajo, da je bil mož umnik; da je imel priliko, nekoliko nagibanje in krepše zdravje, mogel bi

bil postati najboljši prekmurski pisatelj ter posrednik med Prekmurci in nami«; rabil je že leta 1858. naš slovenski pravopis. — Zemlič Jožef, tedaj kapelan v Dolnji Lendavi, spisoval je obširne »Zgodbe sv. pisma«.

Opomniti še je, da se v župni cerkvi v Pertoči pri Sv. Jeleni nahaja: »Gradual popisani po Smodiš Jožefi s Krájšič od toga po dobročiniteli Haužar Petri s Pertoče na potrebočo Jelenske fare küpleni za osem raniški vu leti 1695. 1. martiuša. Školniki se pa priporoča dobra skrb na ete Gradual.« — Ta rokopisna knjiga ima obliko misála (mašne knjige) in je tudi tako debela; vsebina njena so pesmi za razne praznike in za maše v slovenskem, pa tudi v hrvaškem narečju.

K temu še pristavljamo najnoveji pojav v književnosti ogrskih Slovencev: dvoje novine.

Prvi njihov časopis je bil: »Prijátel, znanoszt razserjüvajoce mészecsne novine. Buda-Pest 1875.—1879. 4°. Podgovoren réditel Agustich Imre. Stampedo v Buda-Pesti vu Franklin-Tiváristve násztavi.« Agustič je uredoval v začetku svoj list v madjarskem pravopisu, pozneje pa v našem slovenskem, ker je izprevidel — in to mu je glavna zasluga — da se ogrski Slovenci morajo v pravopisu združiti z drugimi Slovenci. Zato je tudi svojemu listu

premenil naslov v »znanost razšerjüvajoče slovenske novine«. Agustič je tudi polagoma zapaščal, kolikor je smel in mogel, svoje narečje, in je tedaj tudi pisni jezik svoj uravnaval po našem slovenskem, da mu torej tudi v tem oziru ni pisava prava »prekmurščina«. Zaradi tega — pravi Ant. Trstenjak — moramo priznati, da mu je to delo bilo hvalevredno.

Agustič je umrl 17. julija 1879, in od tedaj so bili ogrski Slovenci brez časopisa, dokler jim ni madjarska državna ideja porodila drugih novin, ktere so začele izhajati o novem letu 1885. v Murski Soboti pod naslovom: »Muraszombat és vidéke« (Murska Sobota in njena okolica) fol. Na jedni strani je madjarski izvirnik, na drugi pa slovenski prevod. Urednik temu listu je Madjar Takács R. István, a izdavatelj žid Grünbaum... No, s tem je pa vse povedano.

Toliko sem mogel nabrati v celoto o književnosti ogrskih Slovencev. Res, priznati nam je (z Valjavcem): Malo je tega in še to se večji del le s težo dobiva in celo dobiti ne more, ako bi hotel kdo kaj upotrebljati. Dobro dojeti mora torej vsaka tudi manje ali malo imenitna in slabeja stvar iz te slovenske okrajine. A zato sem i zbral one drobtine.

Le mladost se več ne glási.

Leto prejde, leto pride,
Solnce zajde, solnce vzide;

Cvetje vene, spet rodí se,
Val odteka, privalí se;

Misel zginja, druga vstaja,
Up umira, se poraja;

Le mladosti srečni časi —
Le mladost se več ne glási.

A. Hribar.

Fran Cegnar.

(Spisal dr. K. Glaser.)

Mné 16. svečana tega leta se je pomikal ob deževnem vremenu dolg sprevod po lepi prostorni ulici Corsia Stadion proti cerkvi svetega Antona Novega v Trstu. — Mnogoštevilna množica raznih stanov brez navadnega blišča in pa nenavadno resna lica udeležencev so pričala jasno, da nesejo k zadnjemu počitku nenavadnega moža.

Ko so 1884. leta v Trstu pokopali Koseskega, govoril je na grobu navdušene besede Cegnar, tedaj še v najboljših letih, priznavajoč pokojniku, da so nanj blagodejno vplivali v mladih letih plodovi Koseskega muze: — osem let pozneje smo ob bregovih sinje Adrije izročili materi zemlji najboljšega pesnika iz prve dôle novejšega preporoda slovenskega.

Fran Cegnar¹⁾ se je porodil dné 8. decembra l. 1828. pri sv. Duhu blizu Škofje Loke na Gorenjskem. Divna ta slovenska pokrajina je podarila Slovencem pesnika velikana — Prešerna in Jenka; tudi Vodnik je gledal gorske orjake in priznaval rad, da so te v nebo štrleče visočine, lepa Sava, bobneči slapi bili zanj »viri pevske umnosti«. Brez dvoma je tudi Cegnarju prirojena pevska žila dobivala v tej lepi prirodi moči in nagona.

Dospevši na Ljubljansko gimnazijo se je s svojimi tovariši, L. Svetcem, Bohincem, Fr. Jerišo in drugimi pridno vadil v slovenskem pisanju. Izdelovali

¹⁾ L. Žvab Koledar 1884, Trst 35—40; »Ljubljanski list« 1884, »Cegnarjeva slavnost« Ed. 1883, 78; J. Marn »Jezičnik« 1891. Ed. 1884, št. 23.

so slovenske sestavke in si jih med seboj popravljali.

Med njegove prve pesmi se šteje lepa nadgrobnica »Blagor mu«:

Blagor mu, ki se spočije,
V črni zemlji v Bogu spi;
Lepše solnce njemu sije,
Lepša zarja rumení.

Kakor bi bil čutil osodo slovenskega pesnika in slovenskega rodoljuba, torej svojo lastno osodo, zapel je to tužno nagrobnico že v nježni mladosti. Ker se je sploh znalo po Trstu, da Cegnar v službovanju ni hodil po rožicah, zato so mu jo tudi pevci na grobu zapeli tako prisrčno in ganljivo, da menda še nikdar niso zapeli te pesmice tako občutno.

Z vso mladeniško navdušenostjo se je poprijel leta 1848. počenši slovenskega dela in osobito pesnikovanja, trdno prepričan, da je pesništvo jako imenitno za vsak narod.

Za Cegnarjev prvi razvoj je bil najbolj važen nemški pesnik prvak — Schiller, ki je živel in pel za Nemce blizu v taki dôle, kakoršna je bila tedaj za Slovence in Slovane v Avstriji. Omenimo n. pr. »Minljivost stvari — večnost kreposti«¹⁾, »Žalost deklice« (Schiller)²⁾, »Planinski lovec« (Der Alpenjäger — Schiller)³⁾, »Pevčeva kletev« (Uhland).⁴⁾

Da bi se поблиže seznanil s Schillerjem, čital je dotične komentare in povedal o njih svoje mnenje, n. pr. Schillerjeva

¹⁾ »Nov.« 1849, »Slovo Hektorja«, »Slov.« 1849; »Graničar«, »Nov.« 1852, 57.

²⁾ »Slov.« 1849, št. 25.

³⁾ »Slov.« št. 14.

⁴⁾ »Slov.« 1850, 88; »Priateljstvo« (Herder) »Ljubljanski Časnik« 1850.

M. Stuart iz knjige: »Schwengs Erläuterungen zu Schillers Werken«.¹⁾

Dasi je Schiller ostal Cegnarjev ljubljeneec do smrti pesnikove, privedel je srečen naraven čut našega mladega pesnika še k drugemu neusahljivemu viru prave poezije, pokazal mu je pot do srbskega narodnega pesništva.

V teh pesmih je ponesel in postavil Cegnar čitatelje takoj iz početka na klasično kosovsko polje²⁾, omenivši v predgovoru k pesmici »Kosovska deklica«, da hoče slovenski mladini pokazati »izvir nedosežne pesniške lepote«. Mnogo teh pesmic je prevrel na slovenski jezik in jih objavljajal v »Sloveniji« in v »Novicah«, n. pr. »Stefan Dušan«, »Svetniki dele blagoslov«³⁾, »Marko Kraljevič in Musa Kesedžija«⁴⁾; iz tega prevoda bodi za vzgled to-le:

Zgrabista rogljata buzdovana
Se začneta ž njima bojevati;
Buzdovanoma vlomista roglje
Zadervista ju v zeleno travo,
Skočista raz dobrih konj na zemljo,
Zgrabista se za kosti junačke
Rujesta se po zeleni travi.

Iz tega se razvidi, da se je trudil Cegnar dati svojemu zlogu značilno lice. (Žvab je mislil, da je Cegnar to pesem preložil v Pazinu, kar pa ni resnično). Vpliv srbskega pesništva se kaže v pesmicah, kakor n. pr. »Vezilo« ali pa »Vinska trta in oblaki«.

Od priljubljenih mu Srbov ni bilo daleč do sorodnih Bolgarov; pesmi,

¹⁾ »Ljublj. Časnik« 1850, 80—96. Pristavi: »Hero in Leander« (Schiller). »Slov.« 1848, 176—184.

²⁾ »Kosovska deklica« »Slov.« 1848, 8.

³⁾ »Slov.« 1849, 88; »Nov.« 1855, 404.

⁴⁾ »Nov.« 1852, 17—33. Pristavi: »Pad srbskega carstva« »Nov.« 1855, 340; jednako »Pad Bosne« »Slov.« 1848, št. 88; »Mati sv. Petra« »Nov.« 1856, 112; »Hudobni sin«, ib. 160; »Solnčeva sestra in paša tiranin« »Nov.« 1856, 318; »Žena bogatega Gavana« »Nov.« 1857, 364.

pripovedke in druge drobtine, nabrane v slovstvu teh narodov, je imenoval »Jugoslovanske cvetlice«; v Sloveniji l. 1849. opisuje znane junake, n. pr. Miloša Obrenoviča, Hiacinta Maglanoviča, Simeona Milutinoviča, Črnega Jurija; šege in navade pri gostijah, plesih in pokopih.¹⁾

V naslednjih dveh letih vidimo, da se Cegnarju gledé na slovanške narode širi razgled, zakaj »Koledarčik slovenski za leto 1852.« (na svetlo dal dr. J. Bleiweis) razglašá v Cegnarjevem prevodu »Narodske pesmi slovenskih narodov avstrianskega cesarstva«; zastopane so češčina, poljščina, ruščina in srbščina;²⁾ istotako je v Janežičevem »Glasniku slovenskega slovstva« l. 1854. prevrel iz srbščine: »Asan-Aginico«; iz bolgarščine: »Sanje«; iz ruščine: »Goljufana«; »Mladeneč« iz češčine in celó iz novogrščine.

Razven srbščine se mu je najbolj omilila češčina.³⁾

Od l. 1856. prevladujejo izvirne pesmi, n. pr. »Zarji«⁴⁾, »Pesem slepca«.⁵⁾ Posebno lepa je: »Sanj nemilosrdnega kneza«,⁶⁾ ki radi izvirne misli in izborne oblike čitatelja spominja Levstikove »Ubežni kralj«.

Popolnem samostalen pesnik je bil Cegnar Janežičevemu »Glasniku« krepka podpora; ponosno je budila pesem »Hej rojaki, opasujmo uma svitle meče«. Ko je še v sonetih⁷⁾ skazal svojo moč,

¹⁾ »Slov.« l. 1849.

²⁾ Poblize J. Marn »Jez.« 1881. »Koledar« l. 1854. ima prevod iz Kraljedvorskega rokopisa (Kukavica).

³⁾ »Nov.« 1853. Moravska pesem: »Konjiček«.

⁴⁾ »Nov.« 1857, 256.

⁵⁾ »Nov.« 1858, 96; »Pesem starca« »Nov.« l. 1858, 64.

⁶⁾ »Nov.« 1858, 392.

⁷⁾ V sonetih se je oglašal tudi v »Glasniku« l. 1861., n. pr. »Mornar«.

izdal je svoje najboljše pesmi z naslovom: »Pesmi. Zložil France Cegnar. V Celovcu 1860. 16. 164. Natisnil J. Leon.« — Ta zbirka obsega blizu sto pesem, po večini izvernih, ki so po svoji lepi dovršeni obliki in po izvernih mislih Slovencem nenavadno ugajale in še sedaj ugajajo.

S temi pesmicami je postavil mejnik prvi dôbi svojega pesnikovanja. Slika te dôbe bi pa bila nepopolna, ko bi ne omenili raznih pesmic, ki jih je zložil o primernih prilikah; n. pr. »Slave oglas«¹⁾ in »Slovenija Slavi«²⁾ iz viharnega leta 1848.—1849. pozdravljata slovenske vojake, vračajoče se iz Ogrskega, in posebej bana Jelačiča, češ, da se vsi Slovenci veselé tega junaka. Iz viharnega javnega življenja je obrnil svoje oči na tiho delujočega šolnika, sestavivši pesem: »Kresni žarki«³⁾ blagorodnemu, visokočastitimu gospodu gospodu Janezu K. Krsniku staršinu c. kr. akademiškiga učeliša v Ljubljani, učeniku naravoslovja . . . o njegovim veselim godu od hvaležnih slovenskih učencov posvečeni 24. rožnika 1849. l.« To pesem je tudi sam slovesno govoril v šoli. Slavil je Franceta Prešerna⁴⁾ (V logu domačem na lipovi veji itd.), L. Svetca (Podgorskemu).⁵⁾ Iz poznejše dôbe omenjamo tu še slavospeve »O posvečevanju zastave delal-

¹⁾ »Slov.« 1848, št. 36.

²⁾ »Slov.« 1850, št. 2—4; v tej pesmi je rabil jeden pridevnik po samostalnikovi sklanji, kar kaže vpliv srbščine. Tu še omenjamo: »Krajna svetlemu knezu in škofu gospodu gospodu Jerneju Vidmarju id.« »Glas. Slov.« 1859, 209.

³⁾ »Novice« 1849, 109—111. Pristavi: »V spomin Ellerju slavnemu slovenskemu godcu«, »Nov.« 1849, 5.

⁴⁾ »Slov.« 1849, 56. »Mažgona« »Sl.« 1849. »V spomin Klotildi Avmanovi«. »Ljubljanski Časnik« 1850, 260. »V spomin frančiškanku Jukiču« »Nov.« 1857, 244.

⁵⁾ »Glas. Slov.« 1858.

skega podpornega društva v Trstu«;¹⁾ Lauriču²⁾, Matiji Doljaku.³⁾ Navdušen Slovenec in veren Avstrijanec je slavil rojstvo cesarjeviča Rudolfa⁴⁾ in v imenu tržaških Slovanov navdušeno pozdravil Nju Veličanstvi⁵⁾ cesarja Fran Josipa I. in cesarico Elizabeto ob Nju bivanju v Trstu od 17. do 19. sept. l. 1882. ob priliki razstave.

Druga dôba Cegnarjevega pisateljevanja je posvečena večinoma Schillerju; s tem si je v slovenskem slovstvu postavil najlepši spominek, da je nekaj njegovih del izbornu udomačil v našem vrtu. Prve sledove te stroke nahajamo že v prvih letih prve dôbe.

Že l. 1849. je prevel opero »Campo« v 3 dejanjih. »Slovenska Talija« I. zv. in v »Ljubljanskem Časniku« l. 1850. za poskušnjo nekaj objavil iz Mosenthalove Deборе. Kmalu pa je izšel ves prevod z naslovom:

Deborah. Igrokaz v petih dejanjih, po Mosenthalu poslovenil Fr. Cegnar. C. kr. knjižnica. — Pozneje: Narodna igra v štirih dejanjih. Spisal dr. S. H. Mosenthal. Poslovenil Fr. Cegnar. Na svitlo dalo »Dramatično društvo«. (Slov. Talija 1852. zv. l. 1884. v Ljubljani).

»Slovensko društvo« v Ljubljani si je stavilo v letih 1848.—1850. nalogo, potegovati se za veljavo slovenskega jezika v vseh slojih. Kmalu je uvidelo, kako krepko bi vzbujale slovenske predstave v glediščih omikance za narodno stvar. Zato se je radovalo, da je Cegnar priredil po češkem izvorniku igro: »Rodoljubi«. L. Žvab (Koled.) krivo sodi, če misli, da je ostala v rokopisu; natisnena je v »Ljub. Č.« 1851, št. 8—44.

¹⁾ »Edinost« 1882, št. 50.

²⁾ »Edinost« 1887, št. 40.

³⁾ »Edinost« 1887, št. 78.

⁴⁾ »Glas. Slov.« 1858.

⁵⁾ »Edinost« 1882, št. 40.

Vse to je bilo samo pripravljanje za prevod teh treh Schillerjevih del:

1. Marija Stuart.¹⁾ Tragedija v petih dejanjih. Spisal Friderik Schiller. Poslovenil France Cegnar. Natisnil J. Leon v Celovcu 1861. 16. 223. (Cvetje iz domačih in tujih logov. Izdaja Anton Janežič. I. zv.).

2. Viljem Tell. Spisal Miroslav Schiller. Poslovenil France Cegnar. V Celovcu 1862. 16. 208. Natisnil J. Leon. (Cvetje). — II. natis kot leposlovna priloga »Eдинosti« v Trstu 1886. 8. 186. Tiskal V. Dolenc.

3. Valenštajnov ostrog. Spisal Miroslav Šiler. Poslovenil in založil France Cegnar. Tisk Egerjev v Ljubljani. 1864. 16. 77. »Valenštajn«. Dramatično delo. Spisal Miroslav Šiler. Poslovenil France Cegnar. V Trstu. Založila tržaška Čitalnica. Tisk avstrijskega Lloyda. 1866. 8. 421.

S tem delom je dospel Cegnar do vrhunca svojega pesnikovanja.

Sicer je poskušal uvesti staroslovenske in srbske oblike, n. pr. iz Prologa stran 3:

Mi smo še stári, ki se v pričo vas
Gorécim trudom izobraževásmo.

Str. 4: V prihodnjih tisočlétiih živéta.
Zato sedanjestijo skopovati.

Str. 5: Da ne osramotí je žizni oder.

Str. 7: Ker ona, ka mejí ter veže vse,
V prirodu vrača spet izkrajnjest vsako.

Ocenjevatelji njegovih del so se uprli tem novim oblikam, a priznati se mora, da je prevod izboren, ker ga je ustvaril pesnik. Dasi se sploh hvali ta prevod, moramo vendar priznati z žalostjo, da se bere premalo, mnogo ga še leži neprodanega v Trstu.

¹⁾ Odlomek za poskušnjo »Glas. Slov.« 1859, 178—181.

Za vzgled podajemo tukaj sedem kitic iz pesmi vojakov (str. 59—61):

Tovarši, na konje, na konje tedáj!
V bojšče, kder svôboda vlada.
Le v bitvi možák je vréden še kaj,
Tam srce v skodélo pokláda;
Tam zanj se drug nihčè ne bori,
Oprt je le náse, na svoje močí.

Svôboda vzéla slovó od svetá,
Zdaj hlapca le zreš i gospoda:
Lokávstvo, zvijáča v oblasti imá
Sinove mehkúžnega roda.
Svobôden mož je bojník samó,
Ki smrti glédati more v okó.

Trepèt, skrbí odvrže na strán,
Bojáznim prsi zakléne;
Osodi jezdi naproti drzán,
Če denes ne, jutri zadéne;
Če jutri zadéne, pa denes naj vsak
Posréblje še hipov ostanek sladák.

Vesél mu padel je žréb iz nebes,
Nej tréba se zanj ukvarjáti;
Tlačán od prstí ne obrne očés,
Ker méni zaklád izkopáti.
Pa kôplje i rije, dokler živí,
I grébe, da sam si grob naredí.

Ko jezdec pridírja i vranec njegóv,
Vsa družba se zdrzne od straha.
Po gradi so luči i polno svatóv,
K ženítvi nevábljen prijaha.
Ne snubi dolgo, ne kaže zlatá;
Ko mignol bi, zmore trdnjávo srca.

Tovarši, vrzímó na konja brzdó,
Naj srce oddáhne se v hôji!
Šumí živénije, vre še gorkó,
Na nóge! da krí ne odrôji.
Kdor nej života se tvégal nkdár,
Za céno mu bilo njegovo nej mar.

Na meča konico zdaj svét je oprt;
Mečníki, radóstni bodíte!
Do sreče, oblásti vam pot je prodrt,
Če združeni krepko stojíte!
Nikdér tak visoko nej krone svetlé,
Da srčen skakáč bi ne skočil do njé.

Iz Jenkove ostaline.

Predpustnica.¹⁾

il je pozimsk deževen večer, kakor sinoči.

»Tinče, stopi tje k Hribarju, prinesi mi za dva krajcarja tobaka«, reče stari Koptar svojemu sinu; »pa glej, da ti ga bo Jerica dala, ona ne da tako pičle vage, kakor starec«. Jerica je bila namreč Tinčetova sestra in je pri Hribarju za deklo služila. Tinče skoči do Hribarjeve hiše in poterka, pa nikogar ni odpret. Imeli so namreč čevljarje, in ker je čevljar eno povest pripovedoval, meni se zdi da od neke začarane kraljeve hčere, so vsi z ušesi i z ustmi tako pazljivo poslušali, da nihče ni slišal, ko je Tinče terkal in terkal. Fantu, ki je bil od strani rečeno, precej serborit, je bilo nazadnje le preveč, skoči torej na konec hiše, stopi z eno nogo na skladavnico, z eno pa se opre ob češpljo, ki je konec hiše stala, in kmalu je na verhu. Zgorej pa je začel

razsajati, stare deske premetvati itd. Jerica, ki je ravno posodo v vežo prinesla, da jo pomije, se strašnega ropota tako prestraši, da ji vse skleda na tla padejo in v čepinjah minljivost človeških reči oznanujejo. Sape ji zmanjuje, ko v hišo plane in komej ji besede: »Strah! straši!« iz ust morejo. Stari Hribar, dasiravno v hlačah, se z njimi trese, ker za gotovo misli, da je žena, ki mu je pred dobrim mescom umerla, nazaj prišla. Med tem se je ropot čezdalje bolj razlegal. Čevljar, ki si je mislil, da duh ne more z deskami rogoviliti, zgrabi z eno roko kladvo, z eno pa luč Hribarju pomoli in pravi: Vzemite luč, greva gledat, če bi ta strah ne vtegnil kožo in kosti imeti. S temi besedami hiti čevljar iz hiše, pa po lestvi, Hribar pa z lučjo za njim. Čevljarjev fant in Jerica sta sama v hiši ostala, in v kakšnem strahu! Zdaj, zdaj, sta mislila, bo strah una dva pohrustal, in kaj, če bi potlej še v hišo prilomastil?

Tinče, ko zagleda čevljarja priti z lučjo, plane v zaboj, katerih je pod streho več ležalo. Pa že ga je čevljar zapazil i kakor bi mignil, priskoči, i pokrov, ki je bil samo odveznjen, s kladvom zabije. Ga imamo že! ga imamo že! na vse grlo zavpije; in kakšen je? kakšen pa je? vprašajo naenkrat Hribar na lestvi stoje, in Jerica in fant v veži. To je pravi strah, se čevljar krohota, ki ima kožo in mesó. Oče Hribar, pravega tiča smo ujeli; tisti tat bo, ki je zadnje dni toliko po vasi pokradel. S tim besedami začne zaboj valiti, Hribar pa si od veselja roke mane. Tinčetu pa je bilo šale že tudi zadosti, zatorej začne vpiti: Odprite mi, odprite mi, šuštarjev oče, vi se motite, jaz sem, jaz sem. Vendar čevljar tako jezno ob zaboj s kladvom butne, da Tinče ob drugo stran počí in že svojo norčijo obžaluje. Ko pa vidi, da z besedami nič drugega ne dobi, kakor kakošno

¹⁾ Simon Jenko je vstopil jeseni l. 1855. v duhovsko semenišče v Celovcu. Od l. 1849. so spisovali celovski bogoslovci — Slovenci — majhen listek (pólo vsak teden), ki so ga imenovali »Venec«. Marsikaj lepega se nahaja v tem lističu, ki je pred vsem lepa priča krepkega navdušenja in močne ljubezni do domovine. Leta 1855., dné 15. novembra je izšla 1. šte. VII. tečaja. Simon Jenko se je takoj v tej številki oglasil s pesmijo »Človek«, ki je tiskana že v VI. l. »Kres«-a. V 2 številki ima pesem »Noč«, ki je skoro neizpremenjena v »Jenkovih pesmih« pod naslovom »Slika« (str. 88). Št. 5. ima pesem »Senica«, ki opisuje takratno pesnikovo mišljenje. »Tolažba« iz šte. 6. dné 23. decembra je tiskana v »Besedniku« leta 1872. »Predpustnica« je iz št. 9. dné 13. januvarija l. 1856. V 10. šte. je pesem »Zimski večer«, tiskana v »Pesmih« str. 116. Pesem »Obupanec« je v št. 12. dné 3. svečana l. 1856. V šte. 13. dné 10. svečana je v »Vencu« poslednja Jenkova pesem: »Pogreb« (v »Pesmih« na strani 100). Od tod naprej ni ničesar več od S. Jenka — brž ko ne je v tem času izstopil iz semenišča. Tukaj podajemo čitateljem »Predpustnico« in pesem: »Obupanec«, čisto tako, kakor je oboje pisal Jenko sam (s svojo roko) v omenjeni list. Ne ocenjujemo tukaj pesnika na nobeno stran, ampak smo le hoteli pripomoči, da ga čitatelji bolj spoznajo.

bunko, sklene molčati, da se pryto veselje zmagovavcov malo uleže. Čevljar pa urno na lestvo in zaboj lepo za sabo spušča, tako da Tinče, kolikorokrat se zaboj prekucne, eno drugo stran poljubi. Tinče se še ni nikoli tako vozil, pa je poznej tudi pravil, da bi si nikoli več ne želel. Na dnu lestve še Hribar za zaboj prime in ajdi v hišo ž njim. Tinče zopet hoče že spregovoriti, pa obmolkne, ko čevljarja sliši govoriti: Oče Hribar, jaz mislim, da bi narbolj storila, če greva na mestu k županu, da poveva, kaj da sva ujela, in da sklenemo, kaj ž njim storiti. Hribar je bil njegovih misel. Čevljar da torej svojemu fantu kladvo in pravi: Na Anže, stoj zmirej pri kišti, in kakor hitro se bo buzaron jel kobacati, udari ob stran, da mu bo po ušesih zazvonilo! Fant vzame kladvo, pogleda če vsi žreblji dobro deržijo in potlej stopa moško ob zaboji gori in doli, kakor in illo tempore včasih kak narodni stražnik. Hribar in čevljar pa se odpravita k županu. Jerica, reče čez malo fant, in ji kladvo pomoli, stoj ti malo tukej, jaz moram malo vun iti. Jerica se je hotla vstavljati, pa fant je bil že v veži. Jerica! začne Tinče, ko to sliši, odpri no! Dekle se prestraši, ker glas se ji znan zdi. Odpri no svojemu bratu, in dekle se koj zave, kaj in kako, ker znana ji je bila serboritost brata. Vzdigne s kladvom pokrov, Tinče plane vun, in spod klopi in znad klopi zagrabí starih šlap in cunj, jih verže z zajcom vred v zaboj in žeblje nazaj pritisne. Ko fant nazaj pride, se Tinče dela, kakor da bi bil še ravno prišel in ves začuden vpraša: »Anže, ali ste res tistega imenitnega tatu ujeli, ki je pri Kolarjevih toliko mesenih klobas, pri Vošnovih pa dve sto goldinarjev ukradel?« — Meni se zdi, da smo ga! odgovori fant. Kaj misliš, da imajo naš mojster malo korajže? še sto takih bi se ne bali! in pri tih besedah zopet jame korakati po hiši. Jerica, daj mi za dva krajcarja tobaka, se Tinče k sestri obrne, moram hitro domu, da jim povem, koga ste ujeli. Dekle mu prinese tobaka in ker ji on prikima in perst na usta dene, mu ona pomaje, da bo molčala. Od

zvunej je Tinče mislil, da mu bo trebuh počil, tako se je smejal, dasiravno so ga še nekteri rožički na glavi skleli. Domu pridši pripoveduje, kako so pri Hribarji tatu ujeli. Kopitar se koj napravi k županu, da bi se pri tako važnem posvetovanji za občni blagor tudi udeležil. Po končani seji pride Kopitar domu in pripoveduje, da so sklenili tatu prihodnji dan v Ljubljano peljati in ga sodniji izdati. Ah, je rekla Kopitarica, tega bojo pa gotovo obesili; takrat grem pa na vsako vižo v Ljubljano, jaz kaj tacega še nisem nikoli videla. Mama, mene bote tudi seboj vzeli, se mala hčerka pri peči oglasi. Jaz pa le mislim, pravi druga kacih šestnajst let stara Kopitarjeva hči, da mu bojo gotovo popred roke ali pa roke in noge posekali, preden ga bojo obesili, kaj ne Tinče? To je da, odgovori on, in se v stran obrne, da bi ga smeh ne posilil.

Pri Hribarji, kjer so imeli tatu varovati, je čevljar ostal do polnoči, po polnoči pa je Hribar sam čul. Komej se jutro zazna, že priderčijo županove seni pred Hribarjevo hišo, župan sam je v njih in ž njim dva druga kmeta, ki sta bila ob kratkim okradena, ki bota torej zoper tatu pričevala. Čevljar je zopet tu in tudi stari Hribar je že praznično oblečen. Zagrabita dva zaboj in kar na seni ž njim; v zaboji pa zarožljajo stari škerpeti in zajec z dvema nogama. Le tolci se, presneti falot, reče oče župan, in si roke mane, ti bodo že v Ljubljani hlače pomerili. Možje se usedejo na seni, in urno proti beli Ljubljani. Ko se v Šiški do Guzita pripeljejo, se mislijo možje malo otešiti. Tatu na vozu puščati se vé, da ni šlo, Guzi jim je torej moral odpreti posebno sobo, kamor zaboj neso in potem vrata zaklenijo. Žganje se je pred možmi hitro sušilo, menda iz gole vdanosti do župana, ki je hotel za vse plačati, posebno čevljarju je klobuk močno na stran zlezil. Veste kaj, možje, začne čevljar čez nekaj časa, ali smo kaj terčeni, da tega potepuha gospôdi peljemo, prav dobro ga bo ene tedne pitala, potem ga bo pa spustila; zato, če ste pametni, naštejmo mu nektere,

da se bo vsaj spomnil, kdaj se je v Ljubljano vozil. Komej so te besede izrečene, ko mož eden vunkejškoči in kmalu s petimi poleni nazaj pride. Župan nekoliko časa misli, če bi poleno vzel ali ne, pa žganje mu je pogum vdihnilo; grejo torej vsi oboroženi proti sobi. Dva se ustavita pri vratih, da bi jim ne ušel, dva pa pri zaboji z namerjenimi poleni stojita, da ga bota, kakor hitro bo čevljar pokrov odtrgal. Pokrov je preč, pa nihče glave vun ne pomoli. Čevljar pa, ko cape v zaboji zagleda, zavpije: To ni drugač mogoče, to mora copernik biti! in s tim besedami skoči k vratam in z blagoslovljeno vodo po sobi poškropi, češ da tat če je še v sobi v kakšno muho ali pa v kakšno miš spremenjen, ne bo mogel uiti. Naenkrat eden zavpije: Tu-le je! in pet polen mlati po mesarji, ki je spal za pečjo. Vražja vera! zaškriplje mesar in na noge skoči, ker kaj tacega se mu še sanjalo ni. Pa v tem hipu tudi kmetje začnejo cviliti, ker mesarjev pes, ki je v kotu ležal, se vanje zakadi. S hudičem je v zavezi! s hudičem! vsi na en glas vpijejo, jo pobegnejo, in na voz, ki ga je med tem hlapec napregel

in konj je tako dobival čez pleča, da je šel kakor blisek. Mesarjev pes pa za njimi in laja v kontrabasu, še za njim pa kolne mesar. V imen' Boga! v imen' Boga! se križa eden; oče naš! oče naš! stoka drugi; in nobeden si ne upa nazaj pogledati; še le v Šentvidu so si oddahnili. Še zdaj vedo pripovedovati, kako so »copernika« v Ljubljano vozili.

Obupanec.

1.

Otožno zavekajte sove!
S prihodom večernega mraka
Mladeneč iz mesta koraka;
Otožno zavekajo sove.

2.

Obupno zavekajte sove!
Raznese si s strelom možgane,
I pade i mrtev ostane;
Obupno zavekajo sove.

3.

Mertvaško zavekajte sove!
Na mestu en grob so skopali,
Na tihem merliča vanj djali;
Mertvaško zavekajo sove.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige „družbe sv. Mohorja“ za leto 1891.

(Konec.)

6. »**Fizika ali nauk o prirodi**« s posebnim ozirom na potrebe kmetskega stanú. Spisal Henrik Schreiner, c. kr. ravnatelj. II. knjiga. O kemiji, s slikami. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1891. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohorja v Celovcu. — Gospod pisatelj je razdelil knjigo v te-le oddelke: I. Voda. II. O zraku. III. Svetilni plin. IV. Kisline, osnove in soli. V. Kovine ali kovi (metali). VI. Smodnik ali strelni prah in druga razstreliva. VII. Naš dom. VIII. Obleka in perilo. IX. Stekleni in glineni izdelki. X. Na njivi, na travniku, na vrtu in v vinogradu. — Navedena poglavja kažejo, da ima knjiga dokaj zanimivo vsebino.

Bralec, zlasti pa preprosti seljak bode dobil toliko poučnega in koristnega v II. delu »Fizike«, da se bode knjiga gotovo priljubila društvenikom. Večinoma čedne slike pomagajo čitatelju, da lože razumeva opisane prirodne pojave. Posebno so nam ugajali oddelki o kovinah, o pripravah za grajenje našega doma in o steklenih in glinenih izdelkih. Stvarnih hib v knjigi nismo našli. Praktični sveti, recepti in nauki, katere podaje pisatelj v posamičnih oddelkih, izbrani so skoro brez izjeme jako ugodno in so obče pripoznani. Nekateri opisi bi se bili sicer lahko nekoliko skrajšali, kar bi ne bilo na škodo jasnosti knjige, a splošno je gospod pisatelj »Fizike« tvarino prav primerno in premišljeno razdelil in razvrstil. Manj, kakor vsebina, ugaja nam jezik knjige. Radi pripoznavamo, da je sila težko obdelovati tako snov v poljudni besedi in hvaležno cenimo zasluge gospoda pisatelja; tudi omenjamo, da nam letošnji zvezek gledé

na jezik ugaja mnogo bolj, nego lanski, vendar bi želeli še tam pa tam kake izpremembe. Znanstvene izraze je rabil pisatelj večinoma v sedanjih, obče sprejetih oblikah, le včasih je delal izjeme, na pr. »kremenčeva kislina, kremenovokisli« — mesto: »kremikova kislina, kremikovokisli itd.« Na strani 21. pravi gospod pisatelj: »Tako zmes imenujemo izredčenje« — a po našem mnenju pomeni »izredčenje«

neko dejanje, ne pa zmesí same. Preveč zamotani stavki, kakoršen je na pr. naslednji, ponavljajo se prevečkrat v knjigi: »Omenjeni izkušnji nas učita, da se mnogokrat lahko prepričamo, ako kako stvar, ki se nam vidi, da je jednovita ali jednostavna, natančneje pogledamo, da ni taka.« Kaj se to pravi? To se dá dokaj lepše, krajše in umevnejše povedati. — Isto tako nam ne ugajajo izrazi, kakor: »Na-

Jan Amos Komenský. V spomin 300letnice njegovega rojstva.

(Narisal Jos. Germ.)

konec še bomo povedali . . .« Lahko bi našli še nekaj drugih mest, o katerih imamo opravičene pomisleke; a naj zadostujejo te dobrohotne opazke. Nadejamo se, da nam marljivi gospod pisatelj v III. zvezku podá prav tako lepo in poučno vsebino, kakor v letošnjem II. oddelku »Fizike«, a čim dalje popolnejši obliki. S to knjigo si je gospod ravnatelj Schreiner pridobil velikih zaslug za Mohorjevo družbo in

si pridobil dokaj hvaležnih čitateljev. Zato vemo, da nam naših opazk po geslu: »Več očíj več vidi« ne bode zameril, temveč da bode z istim veseljem in isto spretnostjo nadaljeval koristno delo.

I.

»Luči.« Spisal Anton Funtek. Celje 1891. Tisk in založba »Društvene tiskarne D. Hribarja«. Cena broširanemu zvezku 70 kr., elegantno

Zamorska naselbina z redovnicami škofa Sogara v Geziri pri Kajiri. (Po fotografiji)

vezanemu 1 gld. 20 kr., s pošto 5 kr. več. — Knjižica je večinoma ponatis iz »Ljubljanskega Zvona«, če tudi to ni posebej naznanjeno. Čitatelj skoraj ne vé, katerim spisom bi prišteval »Luči«, ali modroslovnim ali pesniškim. A gosp. pisatelj določuje in označuje svoje delo sam. Ko je namreč premišljevalno in jako značilno opisal 29 vrst lučij, zbral je v vezano besedo obseg cele knjižice v 30. odstavek, ki ga končava z besedami: » — Žarke htel sem pojedine zlit, — Da v lučih kdo se morda sam spozná; — Naj žitje jasno je, naj mrak ga krije: — Povest je vender svete poezije!«

V resnici se čuti, da je spisal to delo pesnik. Spretno zna kratko naslikati celo situvacijo. A ker tu pa tam pušča domišljiji čitateljevi skoraj preveč časa in prostora, zato je po nekodi nekako teman. Duh celega dela ni, da bi dejal, kar nasproten katoliški resnici, vendar v nekaterih posameznostih pisatelj skeptično omahuje, kakor bi se mu izpodmikala trdna tla. Nekateri stavki dišé po fatalizmu (str. 35, 58, 86), božja previdnost je preveč v ozadju. Najlepši odstavki se mi zdé: 8., 11., 19., 29. Najmenj srečno pogojena sta odstavka: 14. in 24. Prvi, ker je grobar preveč obupan: »Tolažilna ne more biti niti misel, da je boljše, ako se táko mlado bitje preseli v večnost, med svetlokrile angeljce, preseli, da bode samo angelj nebeški.« Blažji je konec 27. odstavka: »Materinemu očesu se razgrinjajo nebeške podobe, groza je ni več teh besed!« 24. odstavek pa hoté ali nehoté spominja »Soror Pije!« Nezmislno je pisati: »duh pa ne bode imel pokoja v grobu« (str. 16) in »izvestno je nesrečna duša, ki ne more mirovati v grobu« (str. 50, 51). Manj opravičen je pridevek »večen« v stavku: »in valovi spodaj pojó veličastno večno pesem svojo« (str. 120). Pisatelj rad stavlja pridevnike za samostalnike, tako tudi svojivne zaimke. Sicer je pa jezik prav gladek in z lepimi pesniškimi podobami okrašen.

Val. Bernik.

»**Levstikovi zbrani spisi**«, uredil Franč. Levec. I. zvezek. Poezije I. 8°. Str. 306. Cena 2 gld. II. zvezek. Poezije II. Str. 391. Cena 2 gld. 50 kr. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1891. — Skoro vselej, kadar smo objavili oceno o slovenskem pesniku, slišali smo nemile odmeve. Zdelo bi se torej, da smo vsaj preostri, govoreč o pesnikih, ako ne celó krivični. Povedali pa smo že in tudi pokazali v dejanju, da nam ustreza stvaren ugovor ali odgovor. Komur ocena ni všeč, odgovarja naj mirno z razlogi. Na sámó černo in nevoljno hudovanje pa se ne oziramo.

Z Levstikom se naš list ne peča sedaj prvič. Takoj v 1. letniku smo objavili življenjepis pesnikov in pregled njegovih priobčenih spisov. Takrat smo se bavili s pesnikom samim, kolikor smo ga poznali osebno in iz njegovih priobčenih spisov. Danes bi se morali baviti tudi z urednikom zbranih spisov, zakaj mnogo odgovornosti je sedaj na njem. Res ni hotel urednik ničesar dodati, kar bi ne bilo pesnikovega, vendar se sme čitatelj, prebirajoč še neobjavljeno pesnikovo ostalino, vprašati: »Ali bi bil pesnik to objavil,

ali ne? Ali bi se vjemal pesnik, ko bi živel, s to objavo, ali ne?« Da ni to vprašanje brezpotrebno in neopravičeno, to je menda vsakómu jasno. A o tem izpregovorimo pozneje.

Ker je list o natisnjenih pesmih in o pesniku samem že govoril, in ker nismo sedaj drugačnih mislij, kakor smo bili takrat, zato se moramo ozirati najbolj na dosedaj še natisnjene pesmi in pa na njih uredbo. Pesmi, ki so sedaj prvič natisnjene, ne morejo biti pesniku v nečast, zakaj nikogar ne smemo zaradi tega soditi slabo, česar ni sam storil, torej ne smemo imenovati pesnika slabega zaradi pesmij, katerih ni sam objavil. Pač pa so mu dobre pesmi lahko v čast in za nas vzrok, da ga čislamo bolj, nego smo ga čislali doslej.

Iz tega našega načela spozna lahko vsakdo, da smo se poprijeli pravičnega, pa tudi jako milega načela gledé na pesnika. Naša naloga bode, da spoznamo z bistrim duševnim opazovanjem duha našega pesnika in ga čitateljem označimo; potem, da izrečemo svoj razsodek o delu urednikovem; naposled, da označimo pomen Levstikov za naše slovstvo, za naš narod. Upamo, da bode ta slika resnična, vsaj trudili se bodedo za to. Priznavamo namreč radi — kar menijo tudi drugi —, da so Levstikove zbrane pesmi, ki se sedaj v lepi obliki ponujajo Slovincem, prav važen pojav v našem slovstvu. Tem vestneje treba o njem poročati čitateljem, dejal bi, tako, kakor si želi sedaj pesnik sam, ki je v večnosti in je pred Bogom odgovarjal tudi o svojih poezijah.

(Konec.)

Dr. Fr. L.

»**Vesna**«. Mesečnik slovenskega dijaštva. V Celji, dné 15. marca 1892. Štev. 1. Leto I. — Došla nam je sedaj-le 1. štev. tega najnovejšega slovenskega lista. Napovedal se nam je bil že poprej (za poslednjo našo štev. prepozno) kot »vsestransko nezavisen dijaški list leposlovnostno-znanstvene vsebine, ki ne izključuje dnevnih vprašanj, ako so tesno združena s kulturnim napredkom Slovanov«. Oznanilo pravi dalje, da »stoji ‚Vesna‘ na obče slovanski kulturni podlagi«, da »bode vzgajala zarod mladih pisateljev...«, prinašala poročila iz dijaških krogov...«, pospeševala po možnosti druženje vseh oseb in stanov...«, trudila se pridobiti ženstvo slovensko za narodno delovanje itd.« Uredništvo »Vesne« je na Dunaju, VIII. Wickenburggasse 12., upravništvo pri D. Hribarju v Celju. Cena za celo leto 1 gld. 50 kr.

Naša načela o slobodi slovstvenega delovanja so dovolj znana, zagovarjali smo jo dovolj odločno. Drugo vprašanje pa je, ali bode list ustrezal namenu in koristil dijaštvu, — mislimo posebej še mlajše dijake, katerih se kot naročnikov pač ne bode branil. V tem odgovoru, oz. priporočilu se pa nečemo pre nagliti, ker 1. štev. ne ponuja zdrave hrane.

Dr. Fr. L.

Od novega leta sem izhaja v Ljubljani »**Pavliha**«, humoristični list, dvakrat na mesec na eni poli in stane 4 gld. Samo naznanili smo to, brez ocene, ker tako seme se spozna še le tedaj, kadar je dobro pognalo in se ukrepilo.

»**Letno poročilo** narodnih šol v ljutomerskem glavarstvu o šolskem letu 1890/1.« — Med naš slovstveni drobiž spadajo menda tudi letna poročila ljudskih šol, zato se na nje malo kdo ozira. Nam se pa vendar vredno zdi vzeti v poštev tudi te kamenčke v poslopju naše narodne prosvete. Knjižica, če tudi majhna, lahko več koristi narodu, če mu le pride v roke, in če je nje vsebina primerna preprostem ljudstvu, kakor debela učena knjiga, katero izdajo molji po knjigarnah. Take knjižice so tudi poročila ljudskih šol. Otroci jih raznesó na vse strani, beró jih stari in mladi z velikim veseljem, zlasti če govoré o rečeh, ki se njih tičejo, in če jih pišejo osebe njim znane.

Pohvaliti moramo učiteljstvo ljutomerskega glavarstva na Štajerskem, katero je kakor predlanskim, tako tudi lani izdalo tako poročilo. Bili smo ž njim jako zadovoljni. Tvarina je primerna ondotnemu ljudstvu, pisava poljudna in jezik čist, kolikor je mogoče v takem delu, ki je namenjeno preprostem ljudstvu samo nekaterih okrajev.

Učitelj ljutomerske realke, gosp. Ivan Kryl, nadaljuje svoje »Zemljepisne črtice ljutomerskega glavarstva«, opisujoč zemljepisni položaj, podnebje, živalstvo in rastlinstvo ljutomerskega glavarstva. Potem se vrsté »Zgodovinske črtice narodne šole pri sv. Juriju ob Ščavnici« iz peresa gosp. Ivana Strelca, učitelja pri sv. Juriju, in življenjepis zaslužnega pisatelja »štajerske dogodivščine«, Antona Krempelja od g. Simona Cvahteta, nadučitelja pri Mali Nedelji. Nekdanji malonedeljski župnik in vrli domoljub slovenski je še v dobrem spominu med tamošnjim ljudstvom, zatorej je prav dobro ustregel gospod pisatelj ljudstvu, podavši mu življenjepis priljubljenega duhovnega pastirja za vzor mladini. Izvrstne so tudi »Črtice o čebelah« od nadučitelja cvenskega g. Tomaža Pušenjaka, v katerih s kratkimi besedami prav zanimljivo opisuje življenje čebel. Na koncu je mala narodna povest o kralju Atili, katero je zapisal gospod A. Vogrinec, učitelj kapelski. Tamošnji narod namreč veruje, da je na hribu blizu Kapele stoloval nekdanj okrutni kralj Atila, ki še sedaj v zeleni obleki okoli hodi in ljudi straši. Ta povest ljudstvu posebno ugaja — kakor je poročevalcu dobro znano — dasi jo že sicer dobro pozna.

Prosto ljudstvo prebira s posebno slastjó svoje proizvode tiskane na papirju; to je nekako tako, kakor če gleda človek sliko svoje rojstvene hiše: če tudi mu je dobro znan vsak kot, vendar rad ogleduje sliko.

Drugi del obsega imenik okrajnih in krajnih šolskih svetov, učiteljstva in učencev. Ljutomersko glavarstvo obsega dva okraja: ljutomerski in gornjeradgonski. V prvem so tri dvorazrednice, dve trirazrednici (ena samo dekliška) in dve štirirazrednici ter enorazredna nižja realka v Ljutomeru. V gornjeradgonskem okraju sta dve dvorazrednici, dve trirazrednici in dve štirirazrednici. — Dobro bi bilo, ko bi na kraju bila pridejana tabela, kjer bi se videlo skupno število učencev posameznih šol celega okraja.

Želimo, da rodoljubno učiteljstvo ljutomerskega glavarstva dá vsako leto tako izbrano berilo v roke domačemu ljudstvu, katero je željno, pa tudi potrebno poučnih in koristnih knjig.

—F—

ČEŠKO SLOVSTVO.

»**Kalendár paní a dívek českých**« (koleđar čeških gospá in gospodičen). Letnik peti. — Knjiga ta ima izbornó vsebino in krasno vnanjščino. Posebno zanimivo je to, da je spisana od samih čeških in jako priljubljenih pisateljic. Združile so se: El. Krásnohorská, Irma Geisslová, Věnceslava Lužická, Sofije Podlipská, Růžena Jesenská, Tereza Nováková, Boh. Sokolová in dr., da so podale za knjigo pesmi, novele, življenjepise, dramatična dela in poučne stvari. Tudi slike so jako lične. Delo priča, da češke gospe in gospodične niso zaostale v splošnem napredku in da znajo ceniti нравni, umetniški in narodni napredek.

»**Vzdělavací biblioteka.**« Izdaje jo uredništvo »časopisa češkega studentstva«. Zvezek 8. — »Vzdělavací biblioteka« ima namen razširjati omiko, vednosti vseh strok med ljudmi vsakega stanú, posebno pa med onimi, ki niso mogli obiskovati višjih učilišč. Dosedaj je izšlo osem zvezkov. Tu se umevno razlagajo politika, dušeslovje, zgodovina, naravoslovje, šege in navade narodov itd. Vse to bi bilo res jako lepo in tudi koristno, ako bi ne bilo v spisih velikih napak in slabih nauk. Uredništvo se ozira na sedanje nezmerne in neprave želje po prostosti duha, premalo pa na krščanske nazore in večne resnice. Tako se v več spisih, kakor so n. pr. »Jed«, »Žák« i. dr., mnogo greši zoper resnico, нравnost in krščanske dogme, češ: »krščanski nazori in pojmi ovirajo pravo omiko, nasprotujejo slobodi, čvrstosti in bistrumnosti duha!« Kakšen sad bodo rodili taki nauki?

»**Povodeň.**« Zaloigra v petih oddelkih, spisal Václav Vlček. — Kneginja Dana izgubi jedinega, strasno ljubljenega otroka. Njena žalost pa prikipi do vrha, ko spozna nezvestobo svojega soproga. Obupne misli jo spremljajo povsodi, in zato hoče konec storiti svojemu mlademu življenju. Skoči v valove narasle reke. Njena prijateljica, nuna Methodija, jo zapazi in skoči za njo, da bi jo rešila. Obe potegnejo iz valov, pa Methodija je že mrtva. Dana ozdravi in odslej daruje vso svojo ljubezen in skrb očetu prijateljice nune Methodije, namestuje mu dobro hčer. — Vsekako lepa vsebina!

»**Sborník Poesie světové.**« Četrty oddelek češke akademije cesarja Franca Jožefa I. za vedo in umetnost bode izdajal zbirko prevodov klasičnih pesmij tujih narodov. Tako sta sedaj v tisku »Konrad Vallenrod« Adama Mickiewicza (prevel I. Sládek) in »Zuřivý Roland« Ariostov (prevel Jar. Vrchlický).

RUSKO SLOVSTVO.

(Priobčil V. Bučar.)

Čitateljem »Dom in Svet«-a se je v preteklem letu prav malo poročalo o slovstvu največjega

slovanskega naroda, naroda ruskega. Uverjen sem, da marsikateri čitatelj želi kaj zvedeti o najnovejšem razvoju ruskega slovstva.

Sploh moramo reči, da preteklo leto ni doneslo nobenega posebnega in izrednega slovstvenega izdelka. Izmed velikega števila manj ali več znanih sedanjih pisateljev se ne more nobeden dostojno primerjati z ruskimi klasiki, kakoršni so Puškin, Lermontov, Turgenjev, Gogolj, Tolstoj. Posebno v pesništvu je malo odličnih proizvodov. Sedanje pesmi so največ samo za sedanost, bodočnost ne bode zanje dosti marala. Pa saj je dandanes tako tudi pri drugih narodih, saj se zdi, kakor bi v obče poezija pešala. Zato je tem večje hvale vredna lepa zbirka pesmij V. L. Velička z naslovom »**Vostočne motive**« z dodatkom »**Liričeskija stihotvorenija fantazii i eskizy**«. Ruska kritika je to zbirko prav lepo pozdravila. Dasi hvalijo vse pesni, vendar ugaja še najbolj »Ključ« (izvir), v katerem se primerja pesnik vrelcu.

Ne moremo sicer prištevati naslednjega dela med čisto ruske pesniške umotvore, a omeniti le moramo najnovejšo zbirko V. V. Umanova Kaplunovskago, z imenom »**Slavjanskaja Muza**«. V tej zbirki nahajamo prevode pesmij, kakor tudi nekaj povestij vseh slovanskih narodov. Na prvem mestu so štiri pesmi S. Čecha — potem jedna Prešérnova in šest Gregorčičevih pesmij. Največ jih je iz hrvaščine in bolgarščine. Namen tej zbirki je zблиžanje narodov slovanskih v leposlovnem delovanju. Prevod je izvrsten, priporočamo ga vsakomu, kateri umeva ruščino.

Med ruskimi romanopisci in pisatelji povestij ni bilo posebnih pojavov v preteklem letu. Mladi pisatelji so udani nezdravemu pesimizmu, gojé skrajni realizem, opisujejo čitateljem najslabše stvari. Vse ljudi delijo v bogatine in reveže: iz poslednjih zajemljejo snov za povesti. Tako razdirajo vez med raznimi ljudmi. Gredó tudi v kaznilnice in morská pristanišča, kjer se zbira navadno vsa gnusoba.

Znani romanopisec ruski Krestovskij je napisal dva romana: »**Tma egipatskaja**« in »**Tamara Bendavid**«. Zadnji je zajet iz poslednje rusko-turške vojske. Posebno se odlikuje v tem romanu opisovanje Judov. — Znani L. N. Tolstoj je napisal delce, katero je izšlo v Londonu v ruskem in angleškem jeziku z naslovom »**Delajte, dokler imate luči!**« Vsebinska je taka-le: V Tarsu živi za cesarja Trajana dragotinar Juvenal, bogat in spoštovan človek. On ne veruje, da so cesarji bogovi, tudi ne v bogove sploh, vendar pa se dela na videz, da čisla bogove, ker hoče živeti mirno in srečno. Njegov sin Julij, kateremu je 20 let, ima prijatelja sošolca Pamfila, kateri je kristijan. Ta ga nagovarja, naj pride k njemu; toda vesela mladina v Tarsu ga odvrne in zmoti z zabavami. Veliko denarja potrači z ženskami in drugim kratkočasjem, ko ga pa nima več, spomni se prijatelja Pamfila in sklene, da postane kristijan. Na tem potu ga sreča neki zdravnik in ga odvrne od namena, češ, med kristijani ne bode

srečen, — naj popusti ta sklep in se rajši oženi. Julij se res vrne in oženi z bogato, mlado in lepo nevesto. Srečen je — ali ne povsem. Prijatelj mu razlaga, da kristijani imajo svoje žene za sestre, ne samo radi veselja. Žena se mu postara in izgubi vso lepoto. Sedaj hoče skupaj z ženo sprejeti krščansko vero. Pa zdravnik ga zopet odvrne in mu veli, naj ima sedaj kako drugo poželenje. Julij ga posluša in postane častiželjen, ljubi otroke in denar. Njegovi otroci trosijo še več i živé še slabše, kakor je nekđaj živel on sam; zaničujejo očeta bolj, kakor je nekđaj sam zaničeval svojega očeta. Ko ga je sreča popolnoma zapustila, in mu žena umrla, gré h kristijanom. Veseli ga sprejmejo in pošljejo v vinograd, da pomaga drugim delavcem. Pozno je prišel; zanj ni drugega opravka, kakor da pobira grozde po starem vinogradu. A prednik kristijanske krščanske občine ga tolaži, rekoč: »Delaj, sin, kjer najdeš kaj opravka. Ni toliko na tem, koliko sadu ima delo, kakor da si zadovoljen v svojem delu.« — Pisal je tudi knjižico o pomenu vede in umetnosti, v kateri zahtéva, naj služita človeštvu v občni prospéh. Ti njegovi najnovejši deli sta našli veliko pristašev, pa tudi dosti nasprotnikov, kakor že poprejšnja njegova dela. Tako ga je napal profesor na duh. akademiji A. Gusev zaradi »Kreutzerove sonate« in »Dodatka« s knjigo »**O braké i bezbračiji**«. Dokazuje mu, da Tolstoj nasprotuje sam sebi, ker je v svojem delu »V čem je moja vjera« trdil, da je nezakonsko življenje mogoče samo v domišljiji. Sploh se o Tolstem še vedno piše toliko, da je slovstvo o njem vedno večje. — Vas. I. Nemirovič Dančenko je izdal sedem lepih povestij z napisom »**Skazki djeistvitelnosti**«. Ker je znan že od prej kot dober pisatelj, našle so tudi te povesti dosti priznanja. Posebno se odlikujeta povesti »Egorka« i »Bezsonnaja noč«. — V. Mihnevič je napisal dober roman iz moskovskega ženskega življenja z imenom »**Moskovička**«. Boljšim delom se smejo prištevati: P. N. Pelevoj »**Bratje soperniki**«; knez Volkonski: »**Porodica kolenina**«. Vsebinska prvega je iz dóbe carevne Sofije, a »sopernika« sta Vasilij in Boris Goliceyn. Roman je zanimiv. Večjega pomena je roman Volkonskoga, kateri se meri z boljšimi umetnimi deli; opisuje novejšo rusko društvo. — Nov pojav med ruskimi pisatelji je J. H. Potapenko. Oglasil se je prvič v »Vjestniku Evropy« s povestjo »**Na dejstvitelnoj službe**«. Ta povest je obetala veliko o mladem pisatelju. Potem so izšle v istem listu »**Zdravija ponjatija**« in »**Sekretar ego prevoshoditilstva**«. Sedaj pa, čez jedno leto, sta izšla dva snopiča njegovih del. Doslej še ne vemo, na katero stran se bode nagnil mladi in sposobni pisatelj, — sedaj je še na razpotju. Pesimizmu se ni mogel ustaviti A. H. Baranov v svojem sicer lepem delu: »**Razskazi i skazki**«.

Ako se leposlovje ne more pohvaliti z velikimi uspehi v preteklem letu, more se pa tem bolj ponašati znanstveno slovstvo, zlasti zgodovinsko. V tej vrsti je gotovo najznamenitejše delo A. N. Pypina »**Istorija ruskoj etnografiji**«. To je vekovito delo, Rusi se lahko ž

njim ponašajo, ker bi kaj jednakega težko dobili v drugem evropskem slovstvu. Celo delo bode obsegalo štiri zvezke (tome), — a peti bode dodatek za strokovnjake: »Sistematičeskoje obozrenije ruskoj etnografičeskoj literaturi«. Delo ni pisano samo za učenjake, ampak za olikance v obče. Tako je postavim zanimivo, kar piše o etnografijskih elementih v slovstvu od Puškina do l. 50. Govori tudi o realizmu, kateri je že tako daleč zašel, da ne gleda več na zakone umetnosti itd. V I. in II. zvezku je etnografija velikoruska, v III. maloruska, v IV. beloruska in sibiriska. — Kot nadaljevanje Pypinove zgodovine slovanskih slovstev je izdal znani in učeni A. M. Skabičevskij delo z napisom: »**Istorija novejšoj ruskoj literaturi**«. — A. A. Fet je izdal zanimive spomine na Turgenjeva, Tolstega in Botkina na podlagi svojega dopisovanja. — Znani ruski slavist A. Semenovič Budilovič je začel začetkom tega leta izdajati list: »**Slavjanskoje obozrenije**«, kateremu je glavni namen, da donáša razprave o slovstvu, zgodovini in politiki, kakor tudi dopise iz vseh slovanskih krajev, in s tem pospešuje vzajemnost vseh Slovanov. Izhajal bode v mesečnih snopičih in velja za Avstrijo 10 gld. Da bi le prav umeval in sodil avstrijske slovanske katoličane!

Naposled se spomnimo še dveh odličnih môž, katere je pobrala smrt v preteklem letu. 1. Ivan Aleksandrovič Gončarov, znani ruski romanopisec. Porodil se je leta 1812. v Simbirsku. Gimnazijske studije je dovršil v Moskvi in prišel 19letni mladenič na vseučilišče v Moskvo, da se uči filologije. Ko je zvršil studije, šel je v Petrograd. L. 1835. je stopil v službo pri finančnem ministerstvu. Popotoval je potem dve leti po svetu, l. 1856. postal censor. On ni veliko pisal, pa je izvrsten pisatelj, realist, resničen. Prvo delo mu je: »Navadna povest« (1847); drugo delo je njegov najboljši roman »Oblomov« (1859). Tretje delo je roman »Obryv«; poleg tega je opisal svojo pot okolo zemlje v delu z imenom »Fregata Palada«. 2. Proti koncu leta je umrl Konstantin Nikolajevič Leontjev, katerega dela radi čitajo in čislajo. Bil je plemenitega rodú; vseučilišče je obiskoval v Moskvi. L. 1854. je zvršil medicinske studije in bil takoj poslan na Krim. Od l. 1887. se je pečal samo s slovstvom. Leontjev je veliko popotoval po vzhodu in od todi zajemal vsebino svojih del. Boljše studije so zbrane v knjigi: »Vostok, Rossija i Slavjanstvo«. Radi čitajo tudi povesti iz novogrškega življenja, kakor so: »Aspazija Lamprida«. »Zapiske Odisseja-Polihroniadesa zagorskago Greka«.

Narodne stvari.

Učimo se jezika od naroda!

(Priobčuje Jos. K.)

Glasno nam je zaklical svoj čas Levstik, da se učimo od naroda, kako nam je govoriti in pisati.

To geslo se je že nekoliko pozabilo. Slovenščina toliko naglo napreduje, da, rekel bi, ne utegne ozirati se zmerom na prstonarodno govoro. Zato se lahko pripeti, da se kaka beseda skuje ali prinese od kdo vé kod in kaka ¹⁾, če prav že imamo svojo dobro, a ne še dosti znano besedo. Tudi se premalo menimo za razne tenkosti v izrazih, premalo se znamo sukati s predlogi — vzgledov najdeš za vse to spodaj dovolj

¹⁾ Kako grozen je n. pr. izraz: čepovlečec = Stöpselzieher; neučeni »ljud« bi mu gotovo rajši dejal: odmašilo ali odmašek.

— sploh, premalo se že spominjamo, kako govore doma v rodni vasici naši roditelji, naši bratje in sestre. Zato mislim navesti nekaj takega blaga; nabral sem ga samo v jedni vasici: v Luši (v selški dolini) na Gorenjskem. To ali ono je morebiti že več ali manj znano; pač pa ni obče znano. Vse besede so narodne. Znamenje: ^ kaže padajoči, a naglasek: ' kipeči naglās; n. pr. Jáka čáka (Jaáka čáaka); široka samoglasnika e in o označujem: e in ó; n. pr. žena, nóga.

Zmuditi, im: Dve uri sem »zmûdil« s tem delom; ali: dve uri sem »sem zmûdil« ž njim; mašo sem »zmûdil« zaradi tebe = nisem mogel sploh iti k

maši; a »zamûdil« sem mašo = prekesno sem prišel. »Zmuda« = Zeitverlust, »zamuda« = zakesnitev. Če me torej pokliče sodišče za pričo, zahtevam lahko zmudnino za »zmujeni« čas; a zamudnina bi se mogla nazvati morebiti globa, katero bi moral plačati jaz, če bi prepozno prišel.

Uhitéti, ím koga: einem zuvorkommen; Cigale ima hrv. prestignoti koga. Mislim, da je vsekako boljši naš domači in prav navadni izraz: n. pr. hotel me je »usékniti« (= usekati) z nožem, pa sem ga »uhitel« in izbil mu nož. Uhitéti kako dejanje bi bilo: vorbeugen einer...

Ponedélnjkatí, am: v ponedeljek nič ne délati, ampak samo popivati in popevati. Kdor »ponedélnjka«, ta je »ponedelnjkar«.

Zatrovatí, ujem: strup neškodljiv storiti. Mleko »zatrúje« strup. Zatròv bi se torej smelo reči: Gegengift.

Pičléti, í: primanjkovati: »pičlí« mi denarja, »pičlélo« nam je žita. Primeri: »pičlo pol četrtnice, »obilo pol« četrtnice ga je bilo.

Prismólití, ólim: »Prisítíl« in »prismólitl« se je v hišo in »slónel« in »slečal« (ni se hotel »preléči« = premakniti nikamor), ta »slečôñ«, kakor bi bil »prismoljen«; vso noč je »previsel«.

Petátí, am: Naglo so »petáli« ven, ko so zaslišali...: hitéli so, da so drug drugemu stopali na pête »Upetátí« = úiti, ubežati.

Zmêta: V vseh »zmêtah« je »zapopaden« = vse »nápasti«, vse neumnosti in napake ima. »Zmésti«: Prodaj mi deteljo! »Ne smem; že Benedkovemu Jaku prodâjem, ne smem zmésti« (= namreč kupčije).

Prižigálnik: kajfež, prižigálo, s katerim cerkovnik prižiga in ugaša sveče v cerkvi.

Vícar, rja = trpin: ta človek je pravi vicar. »Vícati se«, am se = mnogo trpeti. Žene možé »vícajo« na zemlji.

(Dalje).

Nekaj národnih rekov in pregovorov.

Dopoldne lije, popoldne pije (namreč: zemlja dežnico). Novo Mesto.

Ajdo je treba sejati do sv. Aleša samo dopoldne (t. j. bolj po malem), *po sv. Alešu pa dopoldne in popoldne*. Homec pri Kamniku.

Boljše dvakrat piti, kot enkrat tepen biti. Vélíke Lášiče. Ne piti, ako nam kdo ponudi, to je razžaljivo in se med kmečkimi fanti navadno končá s pretépom.

Beseda je vselej prosta, ker še sence nima. Kostánjevica.

Breznov Valentin, prvi spomladin. Dobrépolje. O sv. Valentinu (14. febr.) se prične po narodovem mnenju pomlad. Drugi pa pravijo, da se začne še-le o sv. Gregoriju (12. marca). — Ta rek je zato zanimiv, ker se v njem nahaja mesečno ime »brezen«.

Grdo jutro, lep dan. Novo Mesto.

Kdor po mali maši otavo kosí, jo na peči suší. Dobrépolje, Višnja Gora in drugodi.

Kar je preveč, še s kruhom ni dobro. Domžale.

Kdor pajka (oderuha) ubije, mu je sedem naglavnih grehov odpuščenih. Hinje.

Otava se na grabljah suší. Dobrépolje. Treba jo je vedno preobračati.

Obljúbiti in dati je preveč. Dobrépolje. Višnja Gora.

Naj bo senó ali slama, da je le polna jama. Veljá o jedi. Dobrépolje.

O sv. Vidu se čez noč vidi. Dobrépolje. Takrat je kratka noč.

Da je le polna, če prav govna. Velja o jedi. Dobrépolje.

Dober mož, še boljša mast (velé o bogatem človeku). Temljíne na Tolminskem.

Pust zapečkom, velikanoč pod oknom; pust pod oknom, velikanoč zapečkom. Dobrépolje. Vremenski rek.

Dan gori, sneg doli. Dóbrova pri Ljubljani in drugodi.

Prvi dobiček ne gre v možnjiček. Rek igralcev. Ljubljana. Ali pa:

Prvi dobiček gre pod kotliček. Dobrépolje.

Kdor ima dosti medú, lahko po steni ž njim maže (se pravi o zapravljevem človeku). Bésnica. Dobrépolje.

O binškoštih še ptica ptico ujé, da meso jé. Dobrépolje. V Višnji gori pa pravijo: *O vnebohodu*.

Kdor je predober, je oslu podoben. Ljubljanska okolica.

Trije sršeni še gada umoré (velja o obrekovalcih). Dobrépolje.

Če človek v orehovi sencí leží, ne postane vredán (ker ne dela). Bésnica. — »Vred« = kila, ki se dobí od prevelikega napora.

Svoja glava, svoj bèt. Obloke. V Višnji gori pa pravijo: *Svoja glava, svoj sklep*.

Star kozel ima trd rog. Vélíke Lášiče.

Priobčil J.

Razne stvari.

Naše slike. Jurij Šubic, katerega slika je na str. 145., je brat Janeza Šubica. Oba brata je pobrala smrt v njiju najboljši dobi. Ne govorimo danes o Juriju obširneje, ker objavi pozneje naš list njegov življenjepis, kakor tudi nekatere njegove slike. — Janeza Šubica »Mati Božja« in »sv. Peter« (na 147. in 148. str.) sta dve skromni poskušnji naši, ki naj kažeta, kako si mislimo opisovanje naših umetnikov in umetnin. Naša slovenska domovina res ni tako bogata v umetnih predmetih, kakor so nekatere srečnejše dežele, nikakor pa ni ubožna. Zlasti smo Slovenci gojili in še gojimo radi cerkveno umetnost, to je umetnost, ki povečuje Boga in lepša naše hiše božje. To je naš ponos, to nam je v čast. A treba tudi poznati, kar imamo, kar je našega. Kako skrbno preiščejo Nemci vsak kotiček in spravijo na dan, kar najdejo! Tudi našo domovino so skoro Nemci že bolj preiskali in o njenih umotvorih objavili več, kakor mi sami. Ali nam je to tudi v čast? Ali se more v nas vnemati ljubezen do lepih umetnostij, ako niti svojih umotvorov ne poznamo? Kdaj bomo imeli v Ljubljani javno galerijo slik?

Pa začetek je storjen. »Stavbinski slogi« g. kan. Flis-a so pač opozorili na marsikaj, kar smo poprej prezirali. Začeto delo treba nadaljevati. Vsak čitatelj se je prepričal lahko iz dosedanjih slik in prepričal se bode še bolj iz prihodnjih, da ima uredništvo trdno voljo, buditi v Slovencih čut za lepo umetnost, kazati jim lepe izdelke slikarstva, risarstva, kiparstva in stavbarstva, zlasti pa objavljati to, kar imamo v domovini. Prosili smo že večkrat naše rodoljube, zlasti čast. duhovnike, naj nam pomorejo zlasti s tem, da nam pošljejo lepe slike ali pa fotografične in risane posnetke. Tu pa tam se nas res spomni kaka blaga duša, v obče pa še mnogo premalo. Neizrekljivo bridko je, kar smo tu pa tam že izkusili. Ako tudi vsakdo lahko vidi, da je naše delo res požrtvovalno, in da ne tolčemo s to besedo samo na boben, vendar se je marsikateremu domačinu zdelo potrebno in dobro, za okrepcalo poslati nam o priliki prav grenkega pelinovca ali pa še kakšnega — olja. Podpornikom hodi zahvala, škodoželjnim našincem pa daj Bog pravo spoznanje. — Pa da ne govorimo samo o sebi: omenjeni sliki sta fotografično posneti po izvornih slikah samih. Kajpada ne sme misliti čitatelj, da sta izvornika tako revna; namen malih slik je ta, da ogledovalec spozna vsaj glavni znak slike, kakor je v istini. To more doseči najbolj fotografija, ker ne izpremeni potez, samo da barve izraža z večjo in manjšo svetlobo in temoto. Omenjeni izvorni sliki sta, kolikor moremo soditi iz spomina, visoki nekaj manj nego dva metra, a široki dober meter. Tako tudi slika sv. Matije, ki je v isti cerkvi. Cerkev sv. Volbenka ima prav romantično lego. Upamo, da prinesemo v listu pozneje nje sliko in kratek popis. Naj dodamo opazkam ga. sotrudnika o horjulski slikarji Jan. Šubica še to, kar nam piše o njej ondotni

gosp. župnik: »Rajni Šubic je slikal na presno naš prezbiterij v letu 1877. na stroške našega mecena g. kan. Zamejca. Naslikani so glavni dogodki iz mučenstva sv. Marjete. Na oboku predstavlja slika sv. Marjeto v nebeški slavi, klečečo pred sv. Trojico v družbi Marije. Okrog nje so lepo razvrsteni 14 sv. Pomočniki v sili, med katere se šteje tudi sv. Marjeta. Zgornja slika na evangeljski strani kaže sv. Marjeto, stopivšo nepoškodovano in zdravo iz vode, v katero so jo bili vrgli na pol sežgano in pečeno. Vezi so odpadle od njenih rök, in nadnjo se prikaže bel golobček. Prosila je namreč, naj ji ta voda postane krstna voda, ker še ni bila krščena. Na spodnji sliki se vidi sv. Marjeta stoječa pred oblastnikom Olibrijem, kateremu jo lastni oče Edezij toži, da je kristijana. Razno mučilno orodje pred njo ji kaže, kaj jo čaka, ako ne daruje maliku, ki stoji na stebru pred njo. Slika na listni strani predočuje trenutek, ko ima rabelj sv. Marjeti z mečem odsekati glavo.

Slike na oboku je delal Šubic počasi, zato so se mu tudi posrečile popolno. Lepše freske, kakor je sv. Marjeta pred sv. Trojico na oboku naše cerkve, je težko najti v naših kranjskih cerkvah. Profesor Franke in rajniki Wolf, katera sta jo ogledala, ko je bila ravno zgotovljena, izrazila sta se o nji jako pohvalno. Drugače je s slikami na stranskih stenah. Te je izdeloval Šubic silno hitro. Nastopil je bil že mesec oktober, ko jih je začel slikati; dan je bil kratek, torej si je privzel večkrat še noč za delo; vreme je bilo takrat vedno deževno, da se mu ni hotel zid sproti sušiti. Zato je hitel, kar je mogel, da bi le dogotovil slikarijo do konca oktobra. Sam se je neki pritoževal proti slikarju Wolfu, da je bil siljen hiteti. Zato niso stranske slike tako dovršene, kakor slika na oboku. Podoba sv. Marjete je za 15letno deklico, kakor je bila svetnica, pač prekorenjaška. Druge podobe, kakor n. pr. sodnika Olibrija, in zlasti arabeske, večinoma pozlačene, izdelane so zopet izvrstno. Prišli so jih gledat drugi slikarji, in jih prerisali, da so jih posnemali po drugih cerkvah (na Dobrovi). Žal, da naša cerkev ni za slikarijo, ker je prevlažna. Zaradi tega je plesnoba našo slikarijo tako pokvarila, da se posamne podobe že niso več poznale. L. 1889. jo je sobni slikar Učak iz Ljubljane tako dobro izmil, da se je zopet pokazala v svoji prvi lepoti. Pa zdaj se že zopet kaže plesnoba.

Pravo ste zadeli, da hočete v »Dom in Svetu« priobčiti popis življenja naših slikarjev umetnikov. Bila sta r. brata Šubica gotovo med najboljšimi slikarji, ki jih je kdaj naša Kranjska imela. Če bode te morebiti popisali tudi delovanje Jurija Šubica, kazalo bi omeniti naš križev pot, ki ga je on za našo cerkev, portret gospoda kanonika Zamejca, katerega je v Parizu izvrstno naslikal za naše župnišče.« — Hvala g. župniku za natančno poročilo!

»Gucul na Čeremošu« (str. 160). Kaj je Gucul, in kje je Čeremoš? Tako se vprašuje večina čitateljev. Guculi ali Huculi so Rusini na južno-vzhodnih Karpatih, zlasti tam, kjer mejijo Galicija, Bukovina in Ogrska. Guculi so jako korenjaški in bojeviti, od orožja se ne ločijo radi. Naša slika nam kaže krepkega Gucula, ki plove po preljubljeni in opevani reki Čeremošu. Ta izvira na vzhodnih Karpatih, teče ob meji Galicije in Bukovine in se izteka v Prut. (»Guzul« na str. 160. naj popravijo čitatelji v »Gucul«.) — »Gornjelužičanka pristopa k sv. obhajilu« (str. 161). Tudi ta slika nam kaže osebo slovanske krvi. Žal, da tako malo zvemo o Lužičanih, bivajočih pod prusko vlado. Naš list je imel v letu 1890. na str. 273. sliko brhke Dolnjelužičanke v praznični obleki. Že večkrat smo želeli opisati Šlesko in Lužice. — »Kristus, k stebru privezan« (str. 169). Ta slika nam ne kaže samo pretresljivega prizora iz Gospodovega trpljenja, ampak je tudi umetno dovršena, res pravi umotvor. Ogledovalci naj jo ne prezró, marveč vanjo zró in zró, da spoznajo, kako stvarja pravi umetnik. Očem bi morebiti bolj ugajala, ako bi bili razložki med svetlimi in temnimi deli krepkejši, toda tega ne namerava umotvor. Prizor je v nekaki ječi, temnem prostoru, zato je ozadje jako mračno. Le Zveličar je v nekoliki svetlobi s trpečim (mojstersko narisanim) telesom, a obraz, na katerem bi se sicer razodevala grozna bolečina, obrnjen mu je v stran. Eustache Le Sueur je francoski slikar (1616—1655); izvirnik naše slike je v Parizu in je visok 1 m 3 dm, širok 6 dm 5 cm. — »Jan Amos Komenský.« Ob tristoletnici njegovega rojstva (dne 29. marca l. 1592.) bodi ta slika naš spomenik slavnemu vzgojeslovcu, narejen od slovenskega risarja. Listi pišejo mnogo o Komenskem, morebiti bodemo pisali tudi mi. A mislimo, da bi nekateri ne pisali o njem, ko bi bil katoličan, ali celo katoliški duhovnik. (Komenský je bil škof neke vrste razkolnikov in krivovercev, takó imenovanih »čeških bratov.«) — »Zamorska naselbina z redovnicami škofa Sogara v Geziri pri Kajiri.« (Str. 185). Misijon za srednjo Afriko, kateremu je na čelu škof Frančišek Sogaro, ima onkraj (na levi strani) Nila pri Kajiri naselbino zamorsko. Črnci živé tukaj družno, kakor bi bili v kakem »kral-u« (selu) v srednji Afriki, delajo, učé se polje- in roko-delstva in so pod nadzorstvom moškega in ženskega misijonskega osebja. O tem bodemo še več pisali.

Josip Josipovič Pervolf. Porodil se je v Čimelichah na Češkem dné 26. februarja leta 1841. Gimnazijo je obiskoval v Pisku, vseučilišče v Pragi. L. 1864. je postal pristav v knjižnici češkega muzeja, a l. 1869. arhivar. Delovanje njegovo na znanstvenem polju se je začelo zgodaj, pisal je po raznih časnikih. Ko se je leta 1871. uredilo varšavsko vseučilišče, poklical ga je tedanji rektor, znani slavist P. A. Lavrovskij, da prevzame slovansko stolico. Od tega časa je bil P. Rus in pisal večinoma vse ruski. Za glavno nalogo si je stavil,

da vednostno razsvetli odnošaje, kakor se kažejo v zgodovini. Za tem težé tudi njegova dela: »Slavjanskaja vzaimnost s drevnejših vremen do XVIII. v.« — »Germanizacija baltijskih slavjan.« — »Slavjansko dvizenije v Austriji.« — Največje delo se imenuje: »Slavjane, ih vzaimnija otnošeniija i svjazi«, katero je l. 1885. začelo izhajati. Izšle so tri knjige, no delo ni dokončano. I. knjiga obsega načrt zgodovine Slovanstva do XVIII. v., II. pokazuje, kako se kaže slovanska ideja v slovstvu, a III., kako se tudi ta ideja kaže v politiki in kulturi do XVIII. v. Seveda je za tako delo potreboval veliko virov in pomočnih del, zato je pa tudi obiskal vse večje knjižnice slovanske, kakor v Pragi, Dunaju, Zagrebu in Ljubljani. Zato se pa tudi more reči, da so njegova dela trajne vrednosti, zeló zanimiva in poučna za zgodovinarja, slovstvenika in politika. Umrl je 3. januarja t. l.

Znameniti grobovi. 1891. Dné 7. marca je umrl na Dunaju prvi slavist sedanje dóbe **dr. Fran vitez Miklošič** (1813—1891), o katerem je »Dom in Svet« poročal lani.

Dné 17. marca je umrl v Ljubljani deželni glavar **dr. Josip Poklukar**, vrl narodnjak stare korenine. Porodil se je 7. marca 1837 v Gorjah. Po Bleiweisovi smrti je skrbel, da so stare »Novice« i nadalje izhajale.

Dné 7. maja je umrl po dolgem bolehanju na svojem domu v Čemšeniku upokojeni gimnazijski profesor in katehet **Mihael Lazar**. Rojen 26. sept. l. 1835., posvečen 28. julija 1861 je služboval dalj časa kot katehet na učiteljsčju v Ljubljani, pozneje na gimnaziji v Kranju. Svoje dni je spisal več krajših spisov v razne slovanske časnike.

Dné 17. maja je umrl v Gorici **Ivan Jenko**, c. kr. gimn. profesor. Bil je brat slavnega pesnika Šimna Jenka. L. 1882. je izdal zbrane svoje pesmi, katere pa za Šimnovimi daleč zaostajajo. Pozneje je priobčeval svoje pesmi v »Slovanu«. Zložil je dve večji epski pesmi.

Dné 10. junija je umrla v Mariboru **S. Bona-ventura Klara Suhač**, šolska sestra. Rojena 9. avg. l. 1853. pri Sv. Juriju na Ščavnici je stopila po zvršenih šolah v red šolskih sestrá v Mariboru. Službovala je kot učiteljica v Celju in Mariboru. Bila je jako plodovita pesnica slovanska. Priobčevala je svoje proizvode v »Zgodnji Danici«, »Drobtinica«, dve v »Dom in Svet«-u in v Mohorjevih knjigah. Njene pesmi preveva duh srčne pobožnosti, svete ljubezni in iskrena navdušenost za slovansko domovino.

Dné 13. decembra je umrl na svojem domu v Koritnici pri Grahovem na Goriškem upokojeni duhovni vodnik goriškega osrednjega semenišča, **Anton Črv**, jako učen, marljiv in vesten duhovnik. Porodil se je dné 20. januarja l. 1846. in bil posvečen v mašnika 24. januarja 1869. Leta 1883. je spisal in izdal knjigo »Sveta Gora pri Gorici«, kjer je mnogo let služboval kot izpovednik. Zadnja leta je bil sotrudnik »Rimskega Katolika«. V njem (I. in II. letnik) je priobčil »Črtice o ruski cerkvi« itd.

Popravek. V posl. štev. čitaj na str. 109. b. v. 4. Marko; str. 144 b. v. 13. čitaj zaslužnih.

Slovenski rokopis iz XVII. veka.

Ko je kuga, ki je že v prejšnjih časih bila večkrat obiskala tudi našo domovino, zopet se prikazala l. 1624. v okolici ljubljanski, zlasti pa v Kamniku in župniji sv. Martina, naročil je slavni škof Tomaž Hren vernikom svoje škofije, naj vsak dan opoldne opravijo posebno molitev, da Bog hudo šibo kuge, s katero ljudstvu preti, milostljivo odvrne. Ta tudi v jezikoslovnem oziru zanimiva molitev se glasi po izvirniku Hrenovem v ljubljanskem knezoškofijskem arhivu tako-le:

»Praemisso ss. Crucis signo dicant omnes prostrati ac genuflexi: ¹⁾

V' tim Iméni Boga † Ozheta: inu † Synu: inu Svetiga † Duhâ: Amen.

Molitva kadar se poldné, tu je Jesuseva lozhitva inu britku smèrtnu saspajne sgony:

Tèmma je postâla, kadar fo Jesusa Judji krishâli bily: inu ob ti devéti urri Jesvs glafsnu v'pije: Moj Bvg, moj Bvg, kaku fi ty mene sapustil? Inu s'nagneno glavô je on dufho puftil. Téda j edan is mej sholnérijou je s' lanzho oli sulizo njegovo Strann prefunnil: inu precej je vunkaj tekla kry inu voda.

Satu my prerevni vbogi Gréfhniki tebe, ô Gospvd vfmileni Jesvs, molimo inu sahvalimo: sakaj fkusi tvoj s. Krish, fkusi tvoje britku tèrpléjne, inu nedolshno tvojo svéto smèrt, fi ty nass vféh, inu ta vùss vólen svéjt réfzhil. Vfmili fe téda j tudi zhes nafhe velike réve, inu nam pomagaj. O svéti Bvg:

¹⁾ Prekrižavši se naj rekó vsi klečé:

ô svéti mozhni Bvg: ô svéti inu presmèrtni Bvg, vfmili fe ty zhes nass. Amen.

Ena drvga s. Molitviza.

O vfigamogozhi dobru liui Bvg, vfmileni Jesv Christe, jeft tebe prôsim jokájozh, fkusi to veliko neisrezheno britkuft tvójga s. Terpléjna, kateru fi ty sa me na s. Krishi tèrpil: ner vezh pak ob ti urri, kadar fe je tvoja sveta, draga, shlahtna zartana Dufhiza, od tvojga Svétiga Shivota lozhila: Vfmili fe tudi zhes mojo v'bogo gréfhno Dufhizo, kadar fe ona bode od mojga gréfhniga Telléssa lozhila: De tvoj s. Krish, inu tak velik marter, na meni, inu drusih vbogih grefhnikih sgublen ali s' obftojn ne bode. Amen. Amen.

Collecta ali Molitviza.

O ty vézhni prestrafhni vfigamogozhi Bvg, tebe my s' ftrennim Sèrzom pohlévnu proffimo, pogledaj na letô nafho révno Fárro, inu tvojo nevredno gréfhno Drushinizo, sa katéro je N. G. Jesvs Christvs, v' hude pregréfhne roké fe rad inu volnu hottil isdati inu martro s. Krisha tèrpéti: Kateri f' tabô shivy inu krajluje v' edinftvi s. Dvhâ, en Bvg, fkusi vfe vezhnofti inu u vézhnofti. Amen.

Dicant omnes adhuc genuflexi et prostrati 1 Pater, 1 Ave et 1 Credo seque iterum signent ss. Crucis signo.« ¹⁾

¹⁾ Naj rekó vsi še 1 očenaš, 1 češčenomarijo in 1 vero in naj se zopet prekrižajo.

(Iz škof. arhiva ljublj. prepisal M. Slekovec, natisneno tudi že v »Izv. muz. dr.« I. str. 34, 44).

Nekoliko moških in ženskih priimkov iz mungeške fare.

Da spoznamo, kako ljudstvo dela iz moških priimkov ženske, naj zabeležimo v naslednjih vrsticah nekoliko vzgledov, zajetih iz mungeških farnih matic dveh minulih stoletij. Rkelj — Rkljávka; Rákev — Rákevca; Klêmen — Kleménca; Knez — Knezíca; Papež — Pápežka; Snoj — Snójka in Snójevka; Máloprav — Málopravka; Navžit — Navžitka; Pletêr — Pletêrka; Rúčigaj — Rúčigajka; Žárigaj — Žárigajka; Déčman — Déčmanka; Kókalj

— Kókaljka; Urmaž — Urmažka; Grêgor — Gregórka; Jânčigaj — Jânčigajka; Mrâmor — Mrâmorka; Ržén — Ržénka; Mrčún — Mrčúnka; Volk — Vólklja; Mrak — Mráklja; Mak — Mâkovka; Smuk — Smúkovka; Pav — Pávovka; Košák — Košákovka; Oblák — Oblákovka; Jan — Jánovka; Hren — Hrénovka; Divják — Divjákovka; Osel — Oslovka; Polják — Poljákovka; Skrek — Skrèkovka; Polž — Pólževka; Ovca — Ovčíca; Lagája — Lagájka;

Stare maloruske noše: 7. Kozak »podpomoščnik«. 8. Meščan. 9. Stepni mužik.

Lobôda — Lobôdka; Trdína — Trdíinka; Sluga — Slúgovka; Véga — Végovka; Plohàn — Plohánka; Knófter — Knóf-terica; Váhtar — Váhtarica; Dolár — Dolaríca; Pečnikar — Pečnikarica; Zálokar — Zálokarica; Rodè — Rodélja; Brencè — Brencélja; Lávre — Lávreška; Črnè — Črnéška; Peklè — Pekléška; Prnè — Prnéška; Smolè — Smoléška; Naróbc — Naróbeška; Danè — Danétovka; Hršè — Hršévka; Šúklje — Šúkljevka; Vrbánc — Vrbánka; Šárec — Šárka; Bôrec — Bôrka; Pávovec — Pávovka; Škrjânc — Škrjânc; Blejec — Bléjka; Lâstavec — Lâstavka; Vrbec — Vrbka; Jâgodec — Jâgodka; Črnílec — Črnílka; Prihúlec — Prihúlka; Izânc — Izánka; Râjavec

— Râjavka; Svétec — Svétka in Svetélka; Dimec — Dimka; Varec — Vârka; Kadúnec — Kadúnka; Zajec — Zájklja in Zájčevka; Ovsèc — Ovsúclja; Videc — Videška; Várlež — Várlešica; Trojânšek — Trojânšica; Podbóršek — Podbóršica; Jelóvšek — Jelóvšica; Ocvírek — Ocvírkla; Móšnik — Móšnica; Prelésnik — Prelésnica; Grmóvnik — Grmóvnica; Sírník — Sírnica; Starín — Starínka; Grêgorič — Grêgoriška; Jerič — Jeriška; Rôžič — Rožiška; Iglič — Igliška; Múšič — Múšiška; Škúfica — Škufiška; Orâžem — Orâžmovka; Trâven — Trâvnovka; Prešéren — Prešérnovka; Máček — Maškúlja; Grmek — Grmúlja; Kolénc — Koléncévka.

K.